

9
1724, 1
16
31
DISSERTATIO JURIDICA
DE

PŒNIS HÆ- RETICORUM,

QVAM
PRÆSIDE

D. PHILIPPO BALTHASAR
GERDESIO,

ACAD. GRYPH. PROF. ORDIN. FACULT. JURID. H. T.
DECANO, ET REGII CONSISTORII PER POMER. SVE-
CICAM ET RUGIAM DIRECTORE.

RESPONDENS

J. Abt
CHRISTIANUS ANDREAS LOPER,
JUR. AC PHIL. STUD.
DAB. POM.

PUBLICÈ

IN AUDITORIO MAJORI

AD D. VIII. DEC. ANNI MDCCXXIV.

HORA CONSVETA IX.

DEO VOLENTE

VENTILENDAM EXHIBET.

GRYPHISWALDIÆ,

Typis Caroli Höpfneri, Reg. Acad. Typogr.

VIRIS

Excellentissimis, Amplissimis, Consultissimis, Doctissimisque

DN. DN. CONSANGVINEIS,
**DN. MARTINO FRIDERICO
LÖPER,**

Sacratiss. Reg. Boruss. Consiliario & Archivi, quod est Sedini
Archivario.

DN. MARTINO LÖPER,
J. U. D. Scabinatus qui est Stargardiæ Seniori gravissimo,
ac Advocato famigeratissimo.

**DN. JOHANNI DANIELI
LÖPER,**

J. U. D. Scabinatus Stargard. Assessor celeberrimo, & Advoca-
tato dexterrimo.

**DN. JOACHIMO WILHEL-
MO LÖPER,**

J. U. D. Scabinatus Stargard. Assessor celeberrimo, &
Advocato fidelissimo.

Cognatis, Fautoribus ac Patronis suis.

HOC EXERCITIUM ACADEMICUM

devoto animo dicat atq; consecrat

RESPONDENS,

I. N. D.

DISSERTATIO JURIDICA
DE
POENIS HÆRETICORUM.
CAPUT I.

I.) Ingressus disert. fit à variis hominum judiciis super una veritate.
2.) Hoc ostenditur in religione naturali & revelata Christiana.
3.) Mala inde in eccles. & republ. redundant. 4.) Hinc contra ea leges penales. 5.) Partitio disert. 6.) Pœna definitio. 7.) Significatio vocis hæresis. 8.) Thomasi acceptio hæresis & hæretici, pro hæretico & hæretice notatur una cum hæretificandi abusu. 9.) Hæresis definitio an difficilis remissive. 10.) Ejus definitio in sensu Theologico. 11.) Ejus descriptio, à Thomasio ab usu tradita, adducitur. 12.) Hæresis & hæretici definitio ex jure Justiniano. 13.) Juxta pacem Relig. & Osnabr. hodiernamque imperii praxin. 14.) Primum requisitum, ut quis civiliter hæreticus sit, est error in articulo fidei fundamentali trium religionum. 15.) Schismaticus disert ab hæretico. 16.) Secundum requisitum, ut legitime convictus & damnatus sit. 17.) De processu contra hæreticos. 18.) Hæreticus civiliter talis non est, quem privati declarant. 19.) Privatis denuntiandi & accusandi facultas competit. 20.) De pœna falso denuntiantis vel accusantis. 21.) Judex in hæresi & controversiis Theologicis datur, ubi notatur Thomasmus, qui nullum plane judicem in terris agnoscit. 22.) Quis inter pontificios? 23.) Quis inter Evangelicos? 24.) Quis in patria Pom. & 25.) Quis demum Theologicæ & civiliter hodie hæreticus inter Evangelicos? 26.) An Pietistæ sint civiliter hæretici? 27.) Hæresis an sit crimen? 28.) An puniri possit? 29.) An Atheus puniendus?

A

I. Res

1.

Es miseratione digna est, cum una sit veritas, unum, quod rectum, illudque simplex, una pariter eademque naturalis ratio cunctis à Deo hominibus indita; tamen super eadem re adeo diversa hominum judicia, & tot contrarias existere opiniones. Desperatum hunc mentis humanæ esse morbum, nemo

temere inficias ibit, qui corruptam hominis naturam & indolem novit ac sentit. Arque quidem tanta hujus morbi vis per omnes pervagata disciplinas, cum primis doctrinam de religione invasit. Etenim in religione naturali quam varie non sensere homines, suæ rationi relicti, quam turpiter in omnia devia non sunt delapsi? Gentiles non unum, sed fere innumeros coluere Deos, & contra rationis dictamen, animalia, rationis expertia, in Deorum numero collocasse, boves, equos, pisces, crocodilos, canes, lupos, & omne fere bestiarum genus Ægyptios consecrassè atque invocasse, quis ignorat? Tantum Satanus hominum illudit mentibus! Ast tenebrarum hic princeps ipsam rationem contra rationem inflammavit atque armavit, & quosdam in eam abripuit rabiem, ut immotam & rationi obviam cordique innatam veritatem de DEI existentia laceßere atque negare non sint veriti, hocque sub specie subtilitatis ac ingenii sublimitatis, non intelligentes, utut isti sibi præ cæteris eximiam quandam ingenii perspicaciam imaginentur, tamen se revera miserime stultos esse. Psalm. 14. v. 1. similes illis, qui vel acutissimo laborant morbo, & sibi persuasum habent, se non esse ægrotos, quia vim mali non sentiunt. Benignissimum Numen, ne homo per inextricabiles amplius oberraret errores, celestem veritatem per divinam manifestationem in libris Veteris ac Novi Testamenti testatam fecit. Licet vero hac ratione christiana religio infallibili nitatur principio, & qui eam profitentur, Sacram Scripturam, velut Verbum divinum, pro una indubitata credendorum & agendorum norma

ma agnoscat; tamen dolendum est, scita religionis christi-
 anæ, quæ sua indole omnes sibi addictos svavissimo veritatis
 vinculo conneçteret, & unitatis contineret spiritu, ob intem-
 periem hominum in tam diversos & sibi oppositos lacerari
 sensus. Etenim prout quemquam sui animi urget propen-
 sio, huic accommodum scripturæ sacræ plerumque infert
 sensum, sicut cujusvis temperamenti indoles passionumque
 habitus, sic verbum DEI intelligit, ita interpretari solet.
 Exemplo esse possunt illi hæretici, qui sædarum voluptatum
 amantes, inde promiscuam probarunt venerem, existiman-
 tes, hoc modo mortificari carnem, carnali suo sensu sanctos
 Apostolos ad mortificationem carnis adhortantes, de hoc
 carnali remedio interpretati: Sic multi hodieque pro ge-
 nio suorum affectuum sacra detorquent oracula, unde illa
 hæresium monstra & opinionum portenta nascuntur. Atque
 in tanto in religione christiana opinionum dissensu singula-
 re est, quod singuli iudicium fallere nescium sibi plerumque
 persvadeant, & ideo, aliud sentientes, damnent, ac vatinia-
 no prosequantur odio, maxime si consortes aliquando unius
 religionis fuere, quia tunc, ut fratrum odia acerrima, ita eor-
 um fere. At enim vero, quia una vera religio in Republ.
 firmissimum ejus habetur vinculum, & e contrario nimia in
 religione sentiendi libertas multa mala in Rempublicam &
 Ecclesiam invchit, & ne perpetuis dissidiorum facibus Res-
 publica conflagretur, metuendum est, ideo jure Canonico &
 Civili non una sed multiplex pœna in hæreticos constituta
 est, adeo, ut Justinianus hanc ob causam multis papizans au-
 diat, iis præprimis, quibus leges istæ pœnales fides sunt in
 oculis, quia libertati quarumlibet religionum, quam induci
 amant, repagulum objiciunt. Itaque nobis operæ pretium
 visum est præsentem dissertatione ex professo materiam de pœ-
 nis hæreticorum pertractare, hac quidem methodo, ut pri-
 mum caput nominalem tractationem & alia generalia; al-
 terum vero ipsas exhibeat pœnas. Primum vox pœnæ con-
 sideranda venit, quæ, præeunte Grotio, est malum passionis,
 propter

propter malum actionis, à Superiori inflictum. Dicitur pœna *malum passionis*, ubi non solum intelligimus, passionem, quæ dolorem corpori affert, sed quamcunque molestiam, qua animo etiam ægre fit, uti jactura honoris, relegatio, carcer, multa &c. Plane hic inepti sunt Stoici, & præprimis Cynici, qui plane nullum passionis malum agnoscunt, & vel acutissimos dolores esse malum passionis negant. Etenim fingunt, sibi sapientem exsensum exfortemque omnis doloris lætitiæque, eumque in saxum quasi & stipem transformant. Sic ex eorum sententia, quando sapiens ejusmodi torquetur, ille non affligitur, quando igne torretur, non offenditur. Causam huic errori præbuisse videtur, quod iidem existimaverint, cruciatus saltem afficere corpus, corpus vero non esse hominem, sed saltem hominis habitaculum, quia hominem corpore, veluti carcere, inclusum habent. Sed primum sapiens extra omnem constitutus patientiam, ubi corpus dolores sentit, qualem sibi effingunt, est non ens, nunquam fuit, est aut erit. Deinceps vero novimus, hominem consistere ex duabus essentialibus partibus, corpore & anima, & hanc illi adeo intime unitam esse, ut homo non debeat non sentire dolores, quibus affligitur corpus, animæ habitaculum. Voces, *malum actionis*, in definitione ita accipi debent, ut peccata omissionis una complectantur, quia utriusque generis malum promeretur pœnam. Denique definitioni pœnæ Grotianæ adjecimus verba: *à Superiori inflictum*, quia pœna non est, nisi à superiori irrogetur. Unde si in vasus invasorem male accipiat, hic quidem malum patitur propter malum actionis; attamen formaliter pœna non est; quia à potestate civili non imponitur. Tandem altera vox inscriptionis *Hereticorum* expendenda sequitur. Quid hæreticus sit, tum novimus, ubi scimus, quid sit hæresis. Vox hæresis per se est *μειρον*, significans generaliter opinionem, sectam, seu est electio, qua quis ex pluribus eligit opinionem. Coccejus in *Dissert. de jure circa hæreticos*, §. 2. &c. usum vero inter christianos in malam accipitur partem, & denotat

notat opinionem à vera doctrina aberrantem, Dominus 8.
Thomasius in famosa *Disf. An Hæresis sit crimen §. 8. in fin.* præ-
 postere & singulariter statuit, Hæresin ex sententia sacræ
 scripturæ idem significare, quod Hæretificium, die *Reherma-
 cherey* & inde ipsi Hæreticus & Hæretifex sunt synonyma,
 quam in rem adduxit *Ep. Jude v. 19.* die da Rotten machen/ qua-
 si Apostolus dixisset: *Die da Reizer machen.* Etsi vero infici-
 as ire nolimus, ac salva veritate nequeamus, cacoëthen hæ-
 retificandi, veluti insanabile malum, multos corripuisse, cu-
 jus impulsu sæpe gravissimos Theologos per ambitionem,
 invidiam, vel quod illis sit ingenium & votum inclarescen-
 di per turbas, in censum hæreticorum vel innocentissime re-
 ferunt, inter quos isti plane improbi habendi sunt, qui in
 tenebris latent, & occultato nomine, vel sub larva ficti, fla-
 gella piorum existunt, & contra publicas imperii leges, con-
 tra omnem christianam charitatem famosis libellis, non tam
 rerum argumentis, quam fabulis, scommatum & convicio-
 rum plaustris, famam & existimationem honestorum viro-
 rum onerant, proscindere atque lacerare allaborant, quales
 non verbis & doctrinaliter redarguendi, sed pœnis, in le-
 gibus imperii constitutis, coercendi sunt, ubi è tenebris su-
 is educi possunt. *Rec. Imp. de anno 1548. T. 34. §. 1. 2. 3. Rec. Imp. de
 anno 1577. 101. tit. 35.* Nihilominus vero nemo non videt Do-
 minum *Thomasium* unice maligno in orthodoxos Theo-
 logos affectu præposteram illam significationem vocis hæ-
 reseos, hactenus inauditam, nec ullibi fundatam, in suo Sy-
 stemate effinxisse, atque eodem animo sequentia scripsisse
 verba: *Quodsi hæretici ex mea sententia metiendi sunt, vereor, ut
 multi ex orthodoxissimis, sub quorum nomine omnes intelligo, qui si-
 dem salutarem ad formulas & symbola metiuntur, hæreticorum classi
 sint adscribendi.* Scilicet ipse infensus est orthodoxis Theo-
 logis, qui veritatem, Libris Symbolicis comprehensam, de-
 bito zelo defendunt, & secus atque aliter, ac sacra scriptu-
 ra, docentes & sentientes, tanquam hæreticos, notant, &
 cum viderit, hac in re quandoque abusum committi, nec

- raro sub arte hæretificandi pessimos in proximum affectus velamine zeli exerceri, hinc in alterum extremum lapsus, ut hæretifices, sit venia verbo, hæreticos dixerit. Sed redeundum est ad vocem hæresis, &, quomodo vere, non sarcastice, definiri possit, videndum est. Aliter vero Hæresin Theologos, aliter JCtos definire, constat, illi ex sensu sacrae
9. scripturæ, hi ex sententia legum. Difficile esse, Hæresin in sensu scripturæ definire, ajunt *Thomasius in Disf. all. An Hæresis sit crimen? Titius in jur. priv. L. 9. cap. 15. §. 18. Zigler. in not. ad Lancell. L. 4. tit. 4. §. 1.* Sed nostrates Theologi, referente *Sam. Stryck. in not. ad Brunn. L. 2. cap. 18. §. 12.* quinque requirunt, ut quis possit proprie Hæreticus dici, uti quinque illa requisita recenset *Stryck. all. l.* His convenienter hæresis in sensu Theologico erit pertinax error in fundamento fidei ejus, qui membrum Ecclesiæ visibilis est, aut fuit. Quæ definitio, sine ratione solida, displicet *Domino Thomaso in all. Disf. An hæresis sit crimen? §. 4.* quia ipsi articuli fidei sunt incerti, & sæpe ex proprio cerebro, uti apud Pontificios in aprico est, fundamentales cuduntur articuli fidei, qui minime tales sunt, qua in sententia ipsum ducem habere *Arnoldum* observavit *B. Dominus Fecht. in Syst. & Exam. in Theol. indiff. ubi cap. 13 §. 7. dicens: Thomasium ex Arnolddo gesticulationes suas de fundamentalibus fidei articulis desumpsisse, & ex tota hac materia fecisse ludum.* Idem *Dominus Thomasius* Hæresin in sensu civili, spectato usu & praxi, describit, quod sit discessus à religione dominante, in *Disf. de jur. princ. circa Hæreticos 35. & 44.* Abhinc non abludit *Huber. in Tr. de jure Civitatis, L. 3. Sect. 2. cap. 5.* & aperte definitionem istam probant *Bohmer. in addit. ad Schilt. Inst. jur. Can. Lib. 1. tit. 19. §. 5. Titius im geistl. Recht/ L. 3. cap. 5. §. 35. & in jur. priv. L. 9. c. 15. §. 18.* ubi æque hæresin definit, quod sit discessio à religione dominante sine totali ejus negatione. Nobis nunc curæ cordique sit, hæresin juxta leges definire, quæ, jure Justiniano, est deviatio, à quatuor Conciliis œcumenicis, Nycena, Constantinopolitana, Ephesina & Chalcedonensi. *Nov. 115. cap. 3. §. 19.*
feu

seu est diffensus ab orthodoxia seu formula fidei publice præscripta. *L. 7. §. 4. L. 9. §. 3. C. de Summ. Trin.* Itaque, quando in *L. 12. §. 1. C. de Her.* Hæreticus definitur, qui vel levi argumento à iudicio catholica religionis & eramice detecti fuerint deviare, tum Dominus Coccejus in *Disf. de jure circa Hæreticos §. 9.* per tramitem unicum (civilem sc. post verbum Dei) prædicta 4. Concilia intelligit; vid. *Gozofr. ad Lib. 28. Cod. Theod. tit. de Hæreticis*, ubi late istam definitionem enucleat. Hinc ait Cocc. cum Evangelici omnia quatuor Concilia, tanquam normam Ecclesiæ catholicae, sequantur & recipiant, ideo non possessos pro hæreticis haberi. Atque *Rittersbusius ad Nov. p. 6. c. 3. n. 14.* scribit: *Hanc definitionem si sequamur, multos à crimine hæresios absolveremus, qui tamen à maleficientibus hominibus pessimis modis damnantur & iraducuntur.* Ita res erat de jure Justiniano. Sin 13. spectemus præsentem Reipubl. Germ. statum, nova in sensu civili Hæretici definitio enascitur. Etenim ante reformationem Lutheri una pontificia religio erat; Ex quo fere B. Lutherus ob subingressos abusus in doctrina & disciplina eam repurgandam suscepit, post mortem ejus Augustana Confessio per pacem religiosam communi Imperatoris & omnium, Pontificiorum quoque, Statuum Imperii consensu factam, publice in Germania recepta est, quæ pax deinde in Comitibus Augustanis confirmata anno 1553. & in vim legis fundamentalis in corpus recessum per modum recessus relata est. Impugnarunt temere hanc pacem plurimi ex Catholicis, præter Dillingenses præprimis *Burckhardus Antonom.* & post ipsum & alios *Ernestus ab Eusebiis*, cui satisfecit *H. Conring. de pace civili Protestantibus danda*, & ex ipsis Catholicis *Caramuel Lobkovitz in Demonstr. pacem religiosam esse licitam. Schiltner. de pace religiosa, cap. 3.* Verum cum in dicta pace religiosa hæc clausula adjecta fuerit: *Quotquot nec catholica religioni; nec Augustana Confessioni (ut nempe illa anno 1530. Carolo V. est exhibit) additi sunt, hi beneficio pacis non fruantur, sed ab ea penitus exclusi sint*, uti eam exhibet *Londorpius L. 1. c. 29. de Bell. Germ.* & similiter in recessu imperii de anno 1555. eadem clausula Germa-

Germanico idiomate ita efferatur: Doch sollen andere so genannte / so gemeldten beyden Religionen nicht anhängig / in diesem Frieden nicht gemeynet / sondern gänzlich ausgeschlossen seyn; inde primum calamo, deinde armis certatum est, an Reformati, seu, uti dicebantur, Calvinistæ, aut Zwingeliani, sub pace religiosa comprehensi essent? vid. *Schiltner, de pac. relig. cap. 6.* Sed cum Ferdinandus II. Imp. edicto restitutorio 1629. pacem religiosam ad solos Pontificios & A. C. status restringeret, & Reformatos expresse excluderet, sicque belli civilis ac religiosi causam daret, *Schiltner, de Lib. Eccl. Germ. 7. 12. 6. seqq.* tandem tamen post multum effusum sanguinem pace Osna-brügensi Reformati Statibus A. C. per omnia exæquati sunt *art. 7. §. 1. I. P. O.* Quapropter in Capitulatione Leopoldi §. 19. & huic consonis Josephina & Carolina hæc verba leguntur: Denen A. C. Verwandten / die Reformirte mit eingeschlossen. Scilicet Imperator, quamprimum electus est, in Capitulatione sua Evangelicæ & Reformatæ religioni æque, ut Pontificiæ, tutelam & defensionem jurato promittit *art. 1. cap. Leop.* Itaque juxta modernam ingenii faciem in sensu politico respectu effectuum civilium hæretici censendi non sunt, qui uni è tribus in Germania receptis religionibus additi sunt. Unde apparet, posse aliquem in sensu scripturæ vere hæreticum esse, qui tamen qua effectus politicos talis non habetur, idque propter Pragmaticas Sanctiones & Constitutiones. Quemadmodum vero, quicumque unam ex tribus in Germania approbatis religionibus amplectitur, hæreticus non censetur, ita vicissim, quicumque diversam à tribus religionibus sectam profiteretur, & ab articulis fidei illarum approbatarum religionum discedit, ille in Imp. Germ. hæreticus dicendus est, uti sunt Anabaptistæ, Sociniani & Arriani &c. ^{14.} Atenimvero, cum res magni præjudicii sit, civili-ter hæreticum esse, non temere mox quis pro tali habendus est, sed duo adesse debent, 1.) ut quis in fundamentali-bus fidei à tribus religionibus receptis discadat. Exinde sequitur hæreticos in se non esse, qui tantum in Adiaphoris, aut

aut circa ea, quæ fidei articulos non convellunt, dissentiunt juxta vulgatum: Dissonantia jejunii non tollit consonantiam fidei. Longe minus vero ii mox in numerum hæreticorum referri debent, aut novis sectarum nominibus ad invidiam compositis onerandi sunt, qui sanam doctrinam ubique habent, & licet suis verbis, idem tamen cum aliis, loquuntur, cum ultra privatorum sortem sit, alterum cogere, ut verbis alienis suam necessario exprimat mentem. De-
 15. nique ab hæreticis separantur schismatici, quasi melioris notæ, utpote, qui salva fide à communione reliquarum Ecclesiarum recedunt, seu schisma est discessus ab unitate Ecclesiæ ob odium personæ *c. inter hæresin 28. c. 24. qv. 3. Brunn. & Struyck. L. 2. c. 18. §. 15.* quamvis qua pœnam inter hæreticum & schismaticum nullam differentiam fere agnoscat *Decianus in tr. Crim. L. V. c. 67.* add. idem *cap. 60. & sqq. capp.* ubi late de schismate & schismaticis agit. Deinceps 2.) ut quis legi-
 16. time hæreseos sit convictus & damnatus, necessum est; Si enim accusasse sufficiat, quis erit innocens? De processu
 17. contra hæreticos formando, & quomodo in causâ hæresis procedatur per accusationem, inquisitionem & denunciationem, item, de probationibus, &c. late, ex juris pontificii principiis, & juxta praxin Pontificiorum, agit *Decianus in tr. Crim. a cap. 27. ad 37.* Attamen nobis satis erit dicere, omnia legitimo processu peragi debere, qualiter vero processus legitimus se habeat, nostrates JCTi, qui de processibus tam civili quam criminali accurate scripsere, edocere possunt. Etsi vero Pontificii JCTi non raro multa singularia circa processum in hæresi statuunt, tamen illa merito damnamus, si à legitima processus figura discedant. Sic nemo non brutam illam Hispanicam inquisitionem cum suis inquisitoribus hæreticæ pravitatis ad inferos relegabit. Itaque etsi, teste *Mynsingero 2. obs. 43.* jure canonico hæreticus fiat ipso jure. h. e. eo ipso, quod pravos in religione errores foveat, at tamen hoc in foro civili, ubi de pœna irroganda agitur, non procedit, sed, prævia causæ cognitione, sententia, si non condemnatoria, tamen declaratoria, accedere debet. *Myns. all. l. &*

B

vulgo

18. vulgo Doctores. Hinc sua sponte sequitur, pro hæreticis, veluti convictis & damnatis non statim haberi posse, quos privatæ fortis contradictores condemnant, iisdem actorum, testium, judicum partes subeuntibus, & non raro plus affectui, quam veritati, indulgentibus, potius damnabilis videtur promiscua illa privatorum hæretificandi licentia, maxime si ea utantur, quos nulla officii ratio in communionem hujus juris admittit. Etenim existimamus, uti in aliis delictis, ita in crimine hæreseos, privatis solam vel denunciandi, vel accusandi facultatem relictam esse. Ast qui accusatoris vel delatoris munere fungi cupit, prius bene perpendat *L. 25. C. de probat. ibi, sciant cuncti accusatores, eam rem se in publicum deferre debere, que sit munita aperitissimis documentis vel indicis ad probationem indubitatis, & luce clarioribus expedita.* Nam si quis innocentem vel deferat vel accuset, præterquam quod ad restitutionem honoris, famæ, sumptuum & damnorum, condemnandus sit, etiam extra ordinem, veluti calumniator puniri potest, cujus pœna olim ex *Lege Khemia* erat iniusta fronti calumniatoris *Lit. K.* postea pœna talionis statuta *l. fin. C. de Calumn.* hodie arbitraria, eo gravior tamen statuenda, ubi quis sub prætextu zeli, revera autem ex invidia, ambitione, aliove vitioso affectu alterum hæreseos causa diffamat; *Vid. Decianus in tr. Crim. L. 5. c. 57. n. 20.* ubi statuit pœnam talionis in calumniatorem in crimine hæreseos juste irrogari; hinc *Glossa in C. sane 24. qu. 2.* tenet, ubi quis accusavit mortuum de hæresi, talem accusatorem succumbentem pœna ignis, qua punitus fuisset hæreticus vivus, puniendum esse. Verum conqueritur *Decianus all. l. iniquis: Hodie male illud observari, cum raros viderim accusatores condemnatos, & tamen plures reos absolutos, quod quidem maximum parat scandalum fidelibus.*
21. Cum vero hac ratione privatis hæretificandi potestas minime competat, ideo dispiciendum est, uter in hæresi sit competens iudex? Ex professo hoc thema pertractavit *Dominus Carpovius Theologus in Diss. de jure decidendi controversias Theologicas.* Sed huic *Dominus Thomasius* opposuit Tract: *Das Recht Euan*

Evangelischer Fürsten in *Theologischen Streitigkeiten*; ubi plane nullum judicem in controversiis Theologicis admittit, quin ipsum Principem, veluti incompetentem judicem, recusat; Nec minus Concilia, Synodos rejicit, Ministeriorum & Facultatum Theologicarum judicia insuper habet. Summa ex eius sententia in Controversiis Theologicis optimum est remedium, tolerantia omnium religionum & quarumlibet opinionum. *all. tr. pos. 1. 7. 8.* Palmarium pro hac paradoxa sententia in *Disf. An Hæresis sit crimen §. 9.* in eo constituit, quod desit in terris judex, qui evidenter & cum convictione adversariorum errorem monstrare possit. Habet hoc argumentum speciem, indeque aptum, ut cuidam imponat, Verum, dicimus, quod Verbum Dei, in sacra scriptura manifestatum, omnium Controversiarum Theologicarum supremus & infallibilis sit judex, quatenus, ut authentica fidei norma, consideratur; Etsi vero hæreticus æque ad scripturam sacram provocet, eamque pro se adducat, sicque profiteri nolit se hæreticum esse, tamen ipse securius totius Ecclesiæ sententiam pro regula accipere debet, quod tali Ecclesiæ Salvator spiritum veritatis promiserit, nec adeo concessurus, si pio zelo & veritatis studio congregetur, ut à vero aberraret, uti loquitur *Coccej. in Disf. de jure circa hæret. §. 1.* quam ut sine fundamento divino Ecclesiæ repugnet. Deniq; quanta rerum confusio in Ecclesia non induceretur, si cuiquam quicquam statuere & sentire liceres, nec ullus in controversiis admitteretur judex. Modernus usus & praxis inter Protestantes quoque recte aliud servat. Ante Reformationem Lutheri 22. solus Pontifex jus sacrorum usurpabat, hinc, cum hæresis esset crimen Ecclesiasticum, ideo solus judex Ecclesiasticus competens erat, qua dere vid. late *Decianus in all. tr. Crim. L. V. c. 21. 22. 24. 25.* Quamquam vero complures regionum Do- 23. mini ante instaurata sacra & ante tempora transactionis Passavienfis & pacis religiosæ multum juris in sacris sibi vindicarint; tamen per pacem religiosam & plenius per Instr. Pacis Osnabrugensis omne jus circa sacra à Papa de facto usurpatum

patum veluti potissima pars superioritatis territorialis jure postliminii quasi ad Status Imperii Evangelicos rediit *art. 5. §. 47. Instr. pac. Westphal. Rbet. Disf. de Jure Statuum Imperantium circa sacra, cap. 2. n. 10.* ubi ait: *Jus circa sacra statibus Imperii per pacem religiosam & Westphalicam non tributum, quasi antea non habuerunt, sed saltem factum esse, quod jam libere & tranquille, sine ulteriori Pontificis turbatione, idem exercere possint.* Similiter Henniges in *Med. ad Instr. pac. Osnabr. ad art. 5. §. 48.* scribit: *Episcopali jure non egemus in vindicanda Principibus nostris Ecclesiarum curatione & directione rerum sacrarum. Ex quo enim jus Diacesanum contra hos suspensum fuit, revixit statim jus eorum Territoriale circa sacra, cui hactenus clerus pontificius usurpatione, nescio cujus generis imperii impedimento fuit.* Add. *Correjum in obs. ad Concord. Germ. p. 34. n. 22.* idem ergo & cum iis præpimis Titius in *jur. publ. L. 3. c. 2. §. 53.* ferre nequeunt illorum Philosophiam, qui hanc partem Superioritatis Territorialis à Pontifice in Status Evangelicos derivandam esse censent, quasi eam demum à Papa vi Transactionis & pacis Osnabr. obtinuerunt. Hinc minime tolerare possunt, qui in persona Principis personam Episcopi fingunt. Vid. *Stryck. Disf. de Jure Papali princ. Evangel. quam doctrinam papalem incongruam, & Protestantibus noxiam, & ignominiosam esse, adstruit Titius im geistlichen Recht / L. 1. cap. 4. §. 18. &c.* Atque idem sentit Henniges *ad Instr. Pac. Westph. art. 5. §. 48.* in verbis; *non videntur mihi de Principe satis magnifice loqui, quibus ille in sua ditione Episcopus audit, non magis sane, ac si consulem vel consiliarium dixerit.* Conf. *Anonymi scriptum, gedruckt Hale anno 1719. von Untersuchung des wahren Grundes, aus welchem die höchste Gewalt eines Fürstens über die Kirche herzuführen.* Ex dictis hactenus constat, Principibus Evangelicis hodie competere jus sacrorum, quo respicit vulgatum illud: *Cujus regio, ejus religio.* Quod, velut nefandum, damnat *Mee. ad jus Lub. prelim. quest. 3. n. 22.* Sed recte intellectum nil impietatis continere videretur, si modo distingvatur inter religionem, & quod religioni extrinsecus accedit, seu inter œconomiam religionis internam & externam, hæc, velut piæ reli-

religionis confarvatio, Legum Ecclesiasticarum promulgatio, hæresis coercitio &c. omnino ad Magistratum spectat, & inter civiles curas dignissima semper habita est. His consequenter asserere nulli dubitamus, summam potestatem & imperium ad determinandas controversias se extendere. Existimamus quoque, communem gentium rationem omnium jurium divinorum & humanorum consensum docere, ejus esse de hæresi cognoscere & statuere, qui summum in Republ. imperium habet. Neque moramur, quod objici solet, Principum plerosque ad hanc rem non esse aptos, cum plane mens nostra non sit, ut Princeps solus suo arbitrio agat, sed consilia volumus adesse, præsertim eorum, qui in sacris periti, in hac ipsa sacrorum re. Hinc Principes Evangelici exercitium hujus juris & potestatis in plerisque Germaniæ Provinciis Consistoriis delegarunt, ut in hoc judicio Ecclesiastico ordine & plenaria causæ cognitione facta contra hæreseos postulos & suspectos procedatur. Abhinc 24. non abeunt patriæ leges in Pomerania nostra, quibus hæc potestas Consistoriis est tributa. *Conf. Inst. P. 1. c. 2. §. 2. P. 2. §. 7. c. 3. §. 4.* Pommerische Kirchen-Ordnung / fol. 32. p. 3. iii. Was für Sachen für dem Consistorio gehörig seyn. Quin ubi gravitas causæ postulat, res Illustrissimo Regimini à Consistorio communicanda, & cum omnibus circumstantiis referenda, & Illustrissimi Regiminis judicium una attendendum est. *Conf. Inst. P. 2. §. 7.* Præterea, ubi opus visum est, ordinum Consilium & Consensus requiritur, generalis quoq; Synodus convocari potest. Kirchen-Ordn. P. 1. §. pen. Wäre aber. Landt-Tags-Absh. de anno 1614. §. Nebst diesem haben wir: ibi; Wollen auch unsere gehorsame Stände jederzeit bey der Augsburgischen Confessor schützen/ und alles/was darwieder lauffen und heimlich einschleichen würde/ so oft es nöthig/ mit ihrem Naht und Bedencken abschaffen. Quod si nunc quis inter Evangelicos coram iis, 25. quibus data est potestas in causâ hæresis cognoscendi & judicandi, legitime convictus & ab iis damnatus sit, quod fo- veat dogmata, ab Evangelicorum articulis fidei dissona, ille

pro hæretico habendus est, & quidem in sensu Theologico indistincte, civiliter & politice vero non aliter, uti dicendum mihi quidem videtur, quam si illa dogmata etiam à Catholicis & Reformatis improbantur, veluti quæ in articulos fidei impingunt. Etenim non putamus, pro hæretico civiliter tali quem cenferi posse, qui ex cætu suo in uno aut altero articulo discedit, & in iis alteram, in Germania receptam, religionem sequitur. Ponamus, esse ex Pietistis, qui qua bona opera cum Pontificiis sentiunt, hi sensu Theologico ab Evangelicis Doctoribus recte pro hæreticis habentur, sed non æque civiliter tales erunt, quia totus Catholicus hæreticus civiliter non est, quanto minus Lutheranus in uno articulo cum Pontificiis, de cætero vero cum Lutheranis sentiens. Verum, dum Pietistarum mentionem fecimus, placet excutere quæstionem: An Pietistæ hæretici civiliter tales jure censeantur? Circa quam quæstionem primum principaliter videndum esset, quid sit Pietista? Dominus Thomafius in seiner Apologie wieder etliche Sächsishe Theologische Leute/welche die Theologi zu Wittenberg und Dresden nicht leiden können/ weil ihr gottseliges Leben und Wandel mit ihrem Aßter-Pabsthum gang nicht reimen will. Sed quis in verbis istis non videt Sarcasmum, & injuriam optimis viris illatam? Nos definitionem Pietistæ non adeo curamus, & eam Theologis expediendam relinquimus, quia ea ad scopum juridicæ nostræ translationis non adeo necessaria est, sed hoc respectu cardo totius rei in his situs videtur. 1.) An Pietismus inferat religionem in articulis fidei à tribus in Germania receptis plane diversam; An hujus legitime sint convicti & damnati. De primo vix dubitare licebit, cum ex ipsa Pietismi voce consequi videatur, subjilla distinctam à tribus approbatis religionibus latere sectam, cum neutra ex Pietismi nomine insigniatur. Verum hoc à nomine desumptum probationis genus Dominus Wolffg. Textor in jur. publ. nullatenus vult admittere, quam in rem ita scribit: *Sed videamus, hæc invidiosa nomenla-*

tio

io quid monstri alar, & unde orta. In vulgus notum est, Pietistis nomen ab assidua pietatis commendatione impostum esse. Ast si adeo spectra sit pietas, ut qui in tam languenti Christianismo serio & saepe ad pietatem adhortantur, mox heretici aut sectarii titulo insigniatur, quorsum demum res christiani progredietur? Nonne verendum est, ne pietas christiana in meram hypocrisim aut Atheismum practicum commutetur? Adhuc alii, dicente eodem Textore, à pietatis conventiculis nomen ducunt, & his crimen inesse censent. Ast conventus pietatis causa instituere per se illicita res non est, potissimum, ubi nulla lege prohibentur, sed potius tolerantur & permittuntur. Equidem vulgo objiciuntur abusus varii, qui plerumque comitari solent. Sed si alius ac pia forsitan mente intentus finis per accidens sequatur, exinde non magis res damnabilis erit, quam alia vel optima instituta, ex quibus non raro sequior, ac optatur evenire solet usus. Interim ultro concedimus, quia privati conventus nulla lege divina præcepti, & illis abusus vulgo implexi sunt, ideo Magistratum eos optimo jure prohibere, & ubi prohibiti sunt, neminem, salva conscientia, eos cogere aut frequentare posse. *Sturz, in Diss. de Relig. una, cap. 19. pag. 31, 32. Schomerus, Prof. Theol. Rosloch. in 4. Diss. de Conventiculis Pietatis anno 1684. habitis Spener. in seinem Theologischen Bedencken, Sect. 19. & 20. p. 80. & 95.* quem ideo allegare placuit, quia ipse, qui alias conventiculorum pietatis patronus & promotor dicitur, tamen veritati concessit, quemvis Christianum, ubi Magistratus ea prohibuit, hujus mandato obsequi debere. Attamen, ubi quis contra prohibitionem Magistratus conventicula instituit, ille ideo solum non erit hæreticus, sed potius, veluti Magistratui inobediens, coercendus est. Itaque cum sola nomenclatura vocis Pietistæ minime satis probet, Pietistas civiliter hæreticos esse, neque tamen eadem ipsis præsumptionem innocentiae omnimodæ præstabit, quasi injuste propter commendationem pietatis sic dicerentur. Etenim Historia Ecclesiastica docet; Hæreticos sæpe speciem pietatis & salutis æternæ prætulisse, & abusus orthodoxorum subinde alle-

allegasse & improbasse, ut hoc fucō prava sua dogmata animis hominum insinuarent. Ergo, plane sepositō nomine, re ipsa videndum est, an foveant hypothesēs, à tribus receptis religionibus distinctas? Negari nequit, multos Fanaticos à Theologis nostris in classem Pietistarum referri, qui omni jure hæretici dici merentur; nec minus vero constat, nonnullos hoc titulo vel innocentissime onerari, & vel ideo, quia piam ducunt vitam. Apprime hanc in rem sunt verba *Baronis de Lyncker Dec. 393*, ibi: Nachdem durch die aufgebrachte Benennung der Pietisten der Mißbrauch: eingerissen/ daß rechtschaffene fromme Christen/wann sie/ in einem frommen Leben und Wandel einher zu gehen/ sich beleißigen/ von weltlich, gesinneten/ sonderlich von denen Geistlichen/ welche selbst ein sträfliches Leben führen/ zur Verschmähung mit dem Nahmen der Pietisten/ der so viel/ als Schwärmer und Quäcker bedeuten soll/ beschmizet werden. *2c.* Quin experientia testis est, plures Pietismi infimulari, & cum aliis in unam compingi classem, inter quos non solum nulla est opinionum communio, sed magis discordia. Quinimo eo fere deventum videtur, ut nostra ætate quicumque dissentiens in religionis quidem causā mox Pietista audiat, quasi hoc nomen cuique pedi esset aptum, qualis vero incompatibilium commixtio fere prodit, non ubique litari veritati sæpe ex affectu agi. An accommodate ad nostrum seculum scripsit *Beuß. de matr. c. 37.* quando de sua ætate ita scribit: Magna prudentia & discretione est opus, præsertim in hoc exulceratissimo & quorundam Theologorum invidiosissimis Disputationibus, aliis expendendum relinquam. Nobis satis sit dicere, quæ nostra sit sententia. Periculosa nec christiana res videtur, quosunque dissentientes optimos pessimosque, & vel desperatissima ingenia uno metiri modulo ac pertica, & mox ignominioso, ex vulgi sensu, Pietistæ nomine commaculare. Plane non indigemus hac invidiosa, & veræ pietati insidiosa appellatione, sed singulorum doctrinæ sunt pensiculandæ, & ex iis, citra nomen sectæ, an sit hæreticus, vel non, statuendum, quam in rem iterum notatu

notatu digna sunt verba *Lynckeri in all. Dec. 393. ibi*: Weßhalb
 ben Christliche Obrigkeiten bereits an unterschiedlichen Orten diese
 löbliche Gewohnheit gemacht/ daß man weder auf den Sankeln/ noch
 sonst/ den Nahmen der Pietisten weiter brauchen/ sondern diese
 nige Zerthümer/ so etwa einer oder der ander von denen/ so man
 denen Pietisten/ oder derer Führer (wie man sie davor hält) zurech-
 net/ bisanhero vertheidiget/ und der gesunden Vernunft entgegen
 seynd/ wiederlege/ und die Gemeine dafür warnen solle. Tandem
 restat, ut videamus; An Pietistæ legitime de hæresi sint con-
 victi? Hoc negat *Joh. Wolfgang. Textor, in Jurisprudencia publica*
verfatissimus JCTus, quando in Jur. publ. hæc verba posuit:
Pietista nec erroris circa fundamenta fidei, nec dissensus à tribus ap-
probatis religionibus quoad articulos fidei hætenus sunt convicti. Eo-
dem fere sensu differit Lynck. in all. Dec. 393. ibi: Die Sache/
 welche unter denen Nahmen der Pietisten eigentlich zu verstehen und
 begriffen seyn sollen/ noch zur Zeit in *Conformität* nicht ausgespro-
 chen. Attamen cautione hic omnino opus, quam principio
 quæstionis hujus dedi, nempe multos Fanaticos &c. Pietista-
 rum numero adscribi, qui omnino hæretici sunt; alias vero
 constat, per pragmaticam aliquam Imperii constitutionem
 Pietistas pro hæreticis, civiliter talibus, nondum declaratos
 esse. Quodsi vero in una alterave provincia hoc factum sit,
 ibi, omnino hypotheses & errores circa articulos fidei à tri-
 bus religionibus discrepantes, ipsis tribui necessum est. Ita-
 que, ubi quis tales fovere convincitur, nec monitus emen-
 dationem admittit, iste pro hæretico recte declaratur. Sed 27.
 caveant sibi privati, ne potestatem civili imperio competen-
 tem temere usurpent, & jus applicent, ubi factum deest. Sed
 demum propius ad scopum dissertationis est accedendum,
 & cum de poenis hæreticorum agere propositum sit, prius
 præjudicialis quæstio, an hæresis sit crimen, expedienda est.
 Olim hæc quæstio JCTis incognita & fere domitiana, dum
 utroque jure, Canonico & Civili, hæresis grave & detestabile
 habetur crimen, quia gravius est crimen, divinam quam
 humanam offendere majestatem. L. 4. §. 1. c. de hæres. inde

C

JCTi

Jcti crimen læsæ majestatis divinæ hæresin appellant. Vid. Decianus in tr. Crim. L. 15. c. 19. ubi integro capite de atrocitate hæresis agit. Sed primum ex Jctis *Thomasius* ex professio hoc problema: *An hæresis sit crimen?* in speciali Dissertatione, per modum dialogi, inter Christianum & orthodoxum, pertractavit, & negative decidit. Sed ipse super hoc themata disputat, ut omnem plane tollat, nullamque profus agnoscat hæresin, quatenus ea erroneum à revelata fidei doctrina conceptum denotat, & è contrario asserat, omnem hæresin consistere in voluntate, & ex sensu sacræ scripturæ non significare errorem. Opposuit eodem anno, quo *Thomasii* Dissertatio prodit, *D. Joch. Justus Breithaupt Diss. de hæresi*, qua probat, hæresin quoque involvere errorem intellectus, quamvis Author hic in ista quidem dissertatione, quam legi, stylo scribendi obscuriori utatur, ut mentem ejus ubique assequi mihi non liceat. Nolumus quidem in Theologiæ penetralia abire, nec tamen asserere dubitamus, hæresin, quatenus est error, circa articulos fidei contingens, in foro divino crimen esse, hocque damnabile. Itaque vereor, ne fallatur hæreticus, si sibi persuadeat, fore, ut hæreticus in extremo judicio sententiam æternæ damnationis, per exceptionem: *Quod hæresis non sit crimen*, evadere possit. Sed magis fori nostri disquisitio: *An jure & foro humano hæresis sit crimen?* Quia in re cum illustri *Domino Coccejo in Diss. de jure circa hæreticos* §. 20. primum distingvendum existimamus, inter hæresin & falsam opinionem, vel crimina, quæ hæresi conjuncta aut implexa sunt, vel esse solent, uti non tantum, si cohæreant studia seditionum, factionum &c. sed et si qualiscunque alia malitia, vel contumacia, vel injusta cupido, vel perverciacia concurrat. Deinceps inter hæresin seu falsam opinionem de fide, & inter facinora, quæ legibus prohibita sunt, & à Fanaticis defenduntur, uti fuit Anabaptistarum furor, qui privato ausu templa destruxere, jura magistratus invaserunt, quin cædibus pro lubitu grassati sunt. Jam saltem in questione, est, cæterà enim, hæresin esse crimen, inter concessa

cessa à Domino Coccejo accipimus, an hæresis, in se spectata, quatenus in solo opinionis circa fidem & ejus fundamentum errore ac falsitate consistit, atq; adeo ab omni malitia separata est, pro crimine haberi debeat? Atque hoc negat Dominus Coccejus *all. Disf. §. 22.* quia crimen sine dolo malo non committitur, nec malitia esse potest, ubi nulla est proëresis, vel male agendi voluntas, perpetuoque, cum jure tum apud Autores, error & crimen ab invicem separantur. Inter cætera enim mortalitatis incommoda est caligo mentium, quare *Seneca de Ira L. 21. c. 9.* scribit: Errorem in homine calumniari, est, toti ipsi mortalitati convitium facere. Itaque, ubi homo errat, sicut humanitus errantis non est voluntas, ita pariter nec delictum esse potest *Kestner. in Jurisprud. papizante, cap. 4. §. 7.* qui verba & mentem Cocceji secutus est. Sponte concedimus in sententiam Domini Cocceji, si is, qui hæreticas sententias tenet, eas animo premit & tegit, vel etiam non mala mente, sed ut recte de iis informetur, aliis manifestat, dum forsân tentationibus maligni spiritus urgetur & affligitur, qualis omnino in foro soli à crimine vacuus est. Sin quis eas contra Superioris prohibitionem publice disseminet ac divulget, ut alios in suam sententiam pertrahat, hoc factum crimen erit. Nam qui sciens contra Leges & Magistratus interdictum nova & prava dogmata invehit docendo, scribendo, cætus colligendo, ille, cum ex proëresi Leges Superioris transmigrat, hoc ipso crimine contrahit. *Ziegl. ad Lanc. L. 4. tit. 4. pag. 941.* Neque moramur sententiam Domini Thomastii in *Disf. An hæresis sit crimen?* frustra dicentis: *Doctrinam communem de prohibitione propalationis hæreticarum opinionum esse pallium tyrannidis & dominatus in conscientiam,* & inde Principem non posse prohibere, ne quis falsas & hæreticas opiniones, quas proferens bonas & salutare habet, publice divulget, sub prætextu Deo plus obediendum esse, quam hominibus. *Vid. all. Disf. d. 1.* Atque ita ex sententia ejus liberrima sentiendi, dicendi & scribendi licentia conscientis est relinquenda, ita, ut quævis religio à quovis induci & oppugnari possit. Superest, ut desideret, etiam in homicidiis, adulteriis & quibuscunq;

sceleribus ac flagitiis quemquam libere suo arbitrio esse per-
mittendum. Sed minime probatum est, tantam conscientia
esse libertatem, ut effrenis esse debeat, nec omnino ad-
stringi queat: Potius, cum mens humana vaga, & novitate
rerum lætissima, obicem poni, necessum est, ne Respubl. tur-
betur, dum sub prætextu libertatis conscientiarum in divi-
nis temere à quoquam innovatur. Deinceps, licet nemo
Rex alicui possit imponere necessitatem, serio & corde cre-
dendi, quod nolit, vel quod velit, non credendi, quia solus
Deus Mentium Rex animis hominum imperare potest, tamen
Principum potestas eo se extendit, ut lingvis ac manibus ho-
minum frænum & vinculum injicere possit, ne falsa & sacræ
scripturæ adversa dogmata ob metum seductionis aliorum,
magnoque Reipubl. periculo, loquendo vel scribendo spar-
gant, qua ratione Princeps nullum dominatum in conscientias,
sed solum in externas hominum actiones imperium ju-
ste sibi sumit. Neque hæreticus inobedientiam suam pali-
are potest dicto Apostoli: Deo plus quam hominibus obe-
diendum esse. Nam hoc dictum sacræ scripturæ sæpenu-
mero in abusum trahitur, atque in præsentiarum ab hære-
ticis evidenter detorquetur. Apostoli recte hoc addu-
cebant, cum immediate mandatum à Salvatore ad præ-
dicandum Evangelium omnibus gentibus acceperant, &
& erant viri Θεόπνευστοι. Hæreticis vero deest immediatum
mandatum ad proferendas falsas hypothesas, & eos spiritus
mendacii agit, ubi ipsos decet magis obtemperare Magistratui,
quod præcepto divino est conforme, quam fraudem
conscientiæ suæ sequi, cui illudunt affectus vitiosi, & per hos
malignus spiritus. Præterea circa sententiam Domini Cocceji hæc cautio observanda est, quod quidem bona fide er-
rans in articulo fidei, & corrigi paratus, si aliter invenerit,
nequaquam inter hæreticos mox deputandus sit. *c. 29. caus.*
24. quest. 3. Attamen ubi ipsi luculentissimis scripturæ sacræ
dictis & argumentis veritas demonstratur, & se iis convinci
non patitur, & pravas hypothesas pertinaciter defendit,
sub prætextu, quia, probe omnibus perpensis, sibi aliud per-
svadere

svadere non potest, tum talis non quidem dolosum crimen committit, si vere ita persuasus sit: culpa tamen omni vacuus non videtur, quod meliora sentientibus & monstrantibus cedere nolit, quia sic versatur in errore vincibili, qui neminem obligationi penitus eximit, sed imputatur; alias enim idem circa crimina excusaret, ubi quis opinatur, scelera esse licita, uti quidam statuere, scortationi sine salutis dispendio operam dari posse. Sin dicat quis, tale delictum Jure Naturæ prohiberi, tum negabunt hoc, qui ea defendunt, uti de sodomia incestu negavit Thomafius in jur. div. ea crimina Jure Naturæ prohiberi. Deinceps cognitio juris naturalis propter deperditam hominis naturam æque obnoxia est erroribus, & magis fere, quam notitia credendorum, quæ scriptura sacra evidentè expressit. Sed festinamus ad alteram præjudicalem quæstionem: An hæreticus puniri possit? Jure Canonico & Civili iterum in confesso est; Hæreticum multis pœnis puniri, uti ex sequenti Capite Dissertationis constabit. Apud omnes gentes quoque violatarum religionum aliubi atque aliubi diversam esse pœnam, sed ubique aliquam, tradit *Seneca L. 33. c. 6. de Benef.* quod multis exemplis doceri posset, si opus. *Decianus in tr. Crim. L. 5. c. 40. n. 4.* In Ecclesia Christiana quoque, quamprimum illa Christianos habuit Imperatores & Principes, hæretici coerciti sunt, uti ex *Cod. Justin. satis* constat. Neque hoc juri divino adversum videtur *Deut. cap. XIII. XVII. v. 5, 7. & cap. XVIII. v. 20.* Sed hodie ea invalescit opinio, hæresin puniri non posse. *Thomafius Sürstlich Recht P. 2. pos. 18. p. 192. Titius in jur. priv. L. 9. c. 15. §. 18. & seqq.* ubi præprimis §. 22. hæreticis immunitatem asserit, quoad quamvis hæresin, quam enormis illa sit, & quamlibet pœnam, quam levis illa sit. Itaque ex Titii sententia hæreticus morte, dolore, infamia, carcere, relegatione, multa & quavis alia pœna puniri non potest. Eandem doctrinam habet im geistlichen Recht *L. 3. c. 5. §. 36. &c.* quam dum emendare debuit, ei in Erklärung seines geistlichen Rechts fucum fecit. Quin Titius eam tenet sententiam, jus puniendi Atheum

29. hominibus non competere, hinc dicit: *Crudelitatem esse, Atheum morti dare, nec rationi convenire, ut Atheum candidum poena dignum censeamus, uti se habent verba Titii in jur priv. L. 9. c. 15. §. 39. De poena Athei nunc plura dicere non attinet. Vid. Groi. de J. B. & P. L. 2. c. 20. §. 46. n. 4. Puff. de J. N & G. L. 3. c. 4. §. 4. idem de O. H. C. L. 1. c. 9. §. 29. : Breviter vero existimamus, Atheum, si modo vere talis sit, nec solum per falsam consequentiarum artem, poena dignissimum esse, &, si morti tradatur hic Deo rebellis, nullam eum conquerendi habere causam, si modo atrocitatem sceleris cogitemus, dum in Atheo non solum extremus malitiæ gradus est, qua obdurus contra rationis distamen Dei existentiam negat, sed & negando ipsam societatem violat, & maxime directo & malitiose Majestatem divinam lædit. Quin si Princeps, qui vices Dei in terris gerit, Atheum impunem relinquat, ne ipse pro eo à Deo puniatur, totaque simul Respubl. evertatur, verendum est. Graphice enim hanc in rem scribit Augustinus, inquiens: *Si ea, quibus vehementer Deus offenditur, insequi vel ulcisci differimus, ad irascendum utiq; divinitatis patientiam provocamus. Quod si tamen Princeps Atheum, veluti hominem vesanæ mentis, in domum disciplinariam tradere malit, ut hac doctrina ad sanam redigatur mentem, hanc Principis mansuetudinem & clementiam non temere quis vituperabit. Sed quod hæresin attinet, pro ejus impunitate il, qui eam astrunt, varias, easque speciosas, afferunt rationes, inter quas principalis est, quod Summus Princeps circa credenda leges ferre nequeat, ergo nec errantem punire, &, quo legislatoria potestas se non extendit, eo nec punitoria pertingere possit. Deinceps ajunt, hæresin esse errorem, non crimen, ubi vero non est crimen, ibi nec poenam esse posse. Sed ad Imum dicimus: Deum, Dominantium omnium Dominum, credenda in sacra scriptura evidenter determinasse, contra quæ nullus Princeps legislatoriam potestatem usurpare, bene vero pro eorundem observatione curam gerere debet. Nam Principi inspectionem in sacra esse, idque**

idque tuendi causa sacræ literæ, earum Interpretes, communis ratio docet. Hinc ad curam Principis maxime spectat, ut Religionem puram & pacatam præstet, hæreses, turbas, & alia externa mala ab Ecclesia pellat, quæ vero, ubi hæreses exsurgunt, vix ac ne vix quidem obtineri possunt; nisi hæretici convenienti modo coërceantur. Neque tamen omnes uno modo puniri possunt, sed uti criminum gradus, ita poenæ esse debent. Qui bona mente errant, præstat, eos doctrina duci quam dolore & timore poenæ compelli. Qui vero mala libidine adducti falsas ac novas opiniones vel gignunt vel sequuntur, vel contra prohibitionem potestatis civilis spargunt, sicque Ecclesiam & Rempublicam turbant, ejusmodi novatores, alii alia pro gradu criminis, vel solum metu poenæ ad emendationem disponuntur, ut doceri possint, vel leni aut severa poena non immerito coërcentur. Quin si talia crimina hæresi implexa sunt, quæ poenam capitis merentur, hæc quoque tum juste irrogabitur. Verum cum eadem semper & certa hæreseos poena statui nequeat, sed ea plurimum pro modo concurrentium criminum variet Coccej. in *Disf. de jur. circ. heret.* §. 25. hinc in sequenti Capite de ipsis poenis acturi, plenius singularum applicationem exequemur.

CAPUT II.

1.] Poenæ ab Imperatoribus & Pontificibus in Hæreticos sunt constituta, & qua ratione Pontifices ad usurpationem hujus juris pervenerint, ostenditur. 2.] Ordo tractationis de Poenis. 3.] De spiritali poena, nempe Excommunicatione, late agitur. 4.] Agitur de poenis, quæ famam & dignitatem spectant, ex quibus primum adducitur Relegatio. 5.] Traditur intellectus articuli VII. §. 2. in fin. Instr. Pac. Osnabr. ubi simul agitur de tolerantia trium Religionum & exclusione aliarum. 6.] De prohibitione conventiculorum hæreticorum. 7.] De horum infamia. 8.] An possint esse testes? 9.] Judices? 10.] Notarii & Advocati patrini in baptismo? 11.] Generatim ab officiis publicis excluduntur, & præmissis clerici hæretici removendi, etiamsi ad unam è tribus receptis transeant. 12.] An & quando amittunt jus Patronatus? 13.] An sepeliendi? 14.] De poenis, quæ bona & fortunas

tunas respiciunt, inter has prima Confiscatio examinatur. 15.] Non fruntur privilegiis, intuitu Religionis concessis. 16.] Mulier hæretica non gaudet privilegiis dotis. 17.] An Hæretici excludantur ab omni successione? 18.] An hæredes institui possint? 19.] An Testamentum facere? 20.] Mater hæreticam filiam dotare non debet, & orthodoxa filia à matre dotanda est. 21.] Notantur & rejiciuntur, quæ Pontificii ex principio: hæretico non est servanda fides; deducunt. 22.] Agitur de pœna corporali maxime ex sensu Pontificiorum. 23.] Proponitur super hac re nostra sententia. 24.] Epilogus.

I. **A**ggressuri pœnarum enumerationem, quæ in hæreticos constitutæ sunt, tantam earum offendimus multitudinem, ut mole istarum fere obruamur. Primum enim Imperatores Romani, & inter eos præprimis Theodosius sat multas pœnales sanctiones in eos promulgarunt, uti est videre in *Codice Justiniani repet. prelect. dicto*, & in *Codice Theodosii sub Tit. de Hæreticis*. Merentur tamen adduci, quæ Zozomenus L. 7. cap. 12. de Theodosii Constitutionibus in hæreticos, ait: *Graves quidem ab eo pœnas propositas, non ut eas exequeretur, verum ad metum tantum, ut ita ad fidem Catholicam traderet*. Deinde in argumento de hæreticis sedulo observandum est, quod Theodosius Junior, *Hæreticos non omnes eadem austeritate plectendos esse*, ait L. 65. *Cod. Theod. de Hæret.* Postea orta inter sacerdotium & Imperium controversia, cum Pontifices Romani potestatem secularem etiam contra ipsos imperantes sibi assererent, & facto usurparent; hinc accidit, Papas Cæsarum potentiam æmulatos multas leges quasi jure imperii rogasse, unde demum informe jus Canonicum emerfit. Quin quod speciatim Hæresin spectat, cum Pontifices Laicis ipsisque imperantibus pervaserint, Hæresin veluti Crimen Ecclesiasticum ad solum Papam & Clerum pertinere, & sacrilegium quasi esse, quando potestas civilis de hæresi potestatem cognoscendi, statuendi & condemnandi, sibi sumeret, sic eo audentius Pontifices legislatariam potestatem in hoc crimine exercuere, ita, ut hæreticum fecerint ex arbitrio, & varias in eum sanciverint pœnas. Etenim
sæpe.

ſæpenumero Pontificiis Hæreticus eſt, qui juxta ſacram ſcripturam minime talis eſt. Nam generaliter, *qui Papali Intereſſe, Eminentiæ, ac juribus vel minimum adverſabatur, mox hæreticus audit.* Sic Decianus *tr. Crim. L. V. c. 16. ibi n. 160* ſcribit: *Hæreticum eſſe, qui aſſerit, Papam in temporalibus non habere poteſtatem, ſicut in ſpiritualibus & hodie Imperatorem non habere Imperium ab Eccleſia, quia de neceſſitate ſalutis eſt, ut omnis anima ſit ſubjecta Pontifici, in ſin. cap. unam ſanctam Extrav. comm. de Major. & obed.* Non mirum ergo, Bonifacium Pontificem nominatim Philippum Pulchrum execratum eſſe, & ſimul ſcripſiſſe, ſe Proceres Franciæ ſolvere fidelitatis jure, ac ei jus regni abrogare, cum Philippus hunc papalem fidei articulum credere nolle, ſed ad Papam inter alia reſcriberet: *Sciat maxima tua Fatuitas, in Temporalibus nos alicui non ſubſeſſe.* Paulus *Emilius in Vita Philippi Pulchri. Bodin. de Republ. 9.* Attamen Pontifices hac ſua impudentia obtinuerunt, ut Pontificii Imperantes ultro in hæreſi, veluti re ſacra, cognoscendi, ſtatuendi & leges ferendi poteſtatem Pontificibus permiferint, qua ſtrenue uſi, multas qua hæreſin fecere ordinationes, omneque pœnarum genus in hæreticos conſtituere, & legibus civilibus conſtitutas, ut ita loquar, canonifaſerunt. Quo vero evitemus confuſionem, quam concursus juris civilis & Canonici de ſacili parere poſſit, promiſcue quidem de pœnis tam juris civilis quam Canonici agemus, hoc tamen ordine, quem tenuit Decianus *tr. Crim. L. V. cap. 40. 41. &c.* ut prius agamus de pœna ſpirituali, quæ animam reſpicit; deinceps de pœnis corporalibus, quæ corpus tantum ſpectant, aut famam & dignitatem lædunt, vel bona & fortunas. Pœna ſpiritualis habetur *Excommunicatio*, cujus magnum inter Pontificios, maxime olim, fuiſſe abuſum, in vulgus notum eſt. Pontifices enim ea utebantur pro ſtabiliendo Statu Papali & Hierarchia Romana. Hinc bruta fulmina Pontificum divini juris corruptelæ potius, quam legitimæ Excommunicationes dicendæ ſunt, præprimis cum ſub ſpecie Excommunicationis ſubditos vinculo fidelitatis ſolverint, & hac ratione Principem

D

2.
3.
cipem

episcopem de Principatu plane dejecerint. *Cap. ult. X. de Heret.*
 Sed licet Pontificii ea adeo abusi sint; tamen istam à fermento pontificio repurgatam defendunt, & juris divini institutum esse, Nosstrates Theologi asserunt. Excommunicatio in genere est Exclusio à cœtu Ecclesiæ, quæ distinguitur in *minorem*, qua quis ab usu sacræ cœnæ excluditur; & *majorem*, qua quis penitus ab omni Ecclesiæ Communionem abscinditur, & à cœtu fidelium ejectionis Satanæ traditur. Inter JCtos nostra ætate sunt, qui omnem Excommunicationem inter reliquias Papales referunt, inter quos eminent *Titius* in seinem geistlichen Recht *L. 3. p. 6. S. 3.* ibi, daß die Excommunication oder Kirchen-Zucht in Christl. Republ. eine unvernünftige/ unnöthige/ unnützliche/ auf Verwirr- und Zerrüttung abzielende Sache/ eine Gelegenheit und Stütze des Pabstthum sey. Atque ita quidem de utraque Excommunicatione, minore & majore sentit *idem* in *jur. priv. L. IX. c. XVI. S. 16.* & in geistlichen Recht *L. 3. p. 4. S. 8.* ubi propugnat paradoxam illam sententiam, sacerdotem non posse impœnitentem à sacra cœna repellere, & post mordaciter contra Tolnerum defendere annisus est, daß derjenige vom Beichte-Stuhl nicht könne abgewiesen werden, welcher wahrhaftig unzulässliche Dinge (v. gr. sich voll zu sauffen) nicht unterlassen will. Vid. *Titii* fernere Ausführung vom Pabstlichen Mißbrauch des Binde-Schlüssels wieder *Justum Tolner*. Verum jure divino utramq; Excommunicationem inniti, satis evicere *B. Fecht*, in *integro Tract. de Excomm.* item in *Vindiciis de clave ligante & solvente. Dominus Krakevitz*, olim Professor Theol. Rostoch. nunc *Acad. Grypbisw. Pro-Cancellarius*, & Theol. Professor *Primarius*, &c. in *Disf. Rostochii habita*, de Excommunicatione Ecclesiastica, qui speciatim utramque probat è variis scripturæ sacræ dictis *Matth. VII. 6. XVI. 19. XVIII. 15. 16. 17. Job. XX. 21. &c. Rom. XVI. 17. 1. Cor. V. 4. 1. Cor. XVI. 22. Tit. III. 2. 2. Thesf. III. 6. 14. 15.* Add. *Job. Herm.* ab *Elsvich* in *tr. de reliquiis Papatus Ecclesie Luthæranæ falso imputatis cap. 9.* Num vero Excommunicatio præprimis Major in Principes & Reges exerceri possit, quæritur? De utraque negant, *Titium* im geistlichen Recht *L. 3. p. 6. S. 3. Thomafius*

masius im Bedencken / wie weit ein Prediger gegen seinen Landes-
 Herrn sich des Binde- & Schlüssel bedienen könne. E contrario
 majori Excommunicationi in Principem exercendæ locum
 concedunt *ab Elswich all. tr. cap. 9. §. 3. Dominus de Krakevitz all.*
Disf. Sect. 4. §. 18. ubi adduxit Anonymi responsum auf Thomasi
vor- angeführtes Bedencken / nec minus judicium Auctorum una
schul. Nachricht. anno 1706. qui judicarunt, Thomasiū nec sta-
tum controversiæ recte formasse, nec eidem rationes pro
Affirmativa fatis perspectas fuisse, nec ejus rationes deciden-
di quicquam valere, neque rationes dubitandi fatis dilutas
esse. Verum nobis placet distinctio illorum, qui minorem,
non majorem Excommunicationem, in Principem exerceri
posse, asserunt. Ziegler. ad Lancell. Inſt. Jur. Can. L. IV. tit. 13. §. 31.
Schilt. Inſt. Jur. Eccl. L. 2. tit. 5. §. 4. & ibi Horn. in addit. quam
sententiam ex Theologis, Hülfemanno, Dannhauero, pla-
cuisse refert ab Elswig all. l. Postquam assertum ivimus
Excommunicationem majorem & minorem jure divino in-
niti, porro sequitur, quemadmodum utraque suo ordine
ob gravia & enormia voluntatis delicta contra impœnitentes
recte exercetur, ita non minus eandem ob hæreses & erro-
res in articulos fidei impingentes, maxime si fovens illos
pertinaciter defendat, exerceri posse. Quin à sacra coena
excluduntur alienæ Religioni addicti, quantumvis in Imp-
receptæ & probatæ Lyncker. in Disfert. de eo, quod justum
est circa sacram coenam, cap. 5. §. 10. & 11. 14. Quin imo ratio-
ni convenire videtur, Hæreticum, etsi dolo vacat, tamen à
communione Ecclesiæ externa excludi posse, quia cætus recte
& ex Formula Ecclesiæ Catholicæ credentium in suum
cætum admittere non tenetur, qui inde dissentit, & factio
ipso se membrum Ecclesiæ esse negat. Coccej. in Disf. de jur.
circa her. §. 28. Denique, sicut in multis Germaniæ Provin-
ciis utraque Excommunicatio per Ordinationes Ecclesiasti-
cas recepta est, ita speciatim idem in ord. Eccl. Pom. factum
est, utpote, cujus juxta tenorem, tam qui in gravioribus mor-
talibus peccatis & delictis contra Decalogum impœnitenter
 D 2
 vivit,

vivit, & Verbi Divini & Sacrae Coenae contemptor existit, quam qui in doctrina salvifica errores capitales tenet, Excommunicatione feriri potest Kirchen-Agend vii. vom Christl. Dann fol. 173. ibi: Wann jemand in falscher unchristlicher Lehre stecket wieder Gottes Wort und die Augsburgische Confession, und nach Christlicher/Brüderlicher Vermahnung davon nicht abstehet / den soll man nicht zum Sacrament lassen/ auch für keinen Christen halten / bis er sich öffentlich bessert. Formula quoque Excommunicationis majoris extat in der Kirchen-Agend fol. 158. & 159. De minore Excommunicatione, von Abweisung vom Weichtz Stuhl/ legi potest Pommersche Kirchen-Agend fol. 143. 126. Licet autem Excommunicatio minor Ministerio recte tribuatur, caveat tamen sibi Clericus, ne affectibus indulgeat sine causa aliquem ab Absolutione & Sacra Coena repellens. Vid. Lyncker. all. Disf. c. 2. §. 8. Sed in dubia causa securius Consistorii sive Generalis Superintendentis consilium expetit. Major Excommunicatio in Pomerania Svecica nunquam sine decreto & mandato Consistorii & Generalis Superintendentis exerceri debet. Stat. Synod. cap. 2. §. 1. ibi: Kein Pfarr-Herr soll sich unternehmen/ jemand zu excommuniciren/ oder öffentlich in Dann zu thun/ ohne Erkänntniß des Consistorii und Superintendenten. Sed qui mundi spiritu reguntur, ne excommunicationem, veluti brutum fulmen, contemnunt, verendum est, si modo alias ipsis in Republ. bene sit. Etsi enim horrendum auditu christiano sit, Satanæ tradi, impii tamen hoc non adeo extimescent, cum jam antea ejus sint. Itaque, ut Excommunicatus vim Excommunicationis magis sentiat, jure pontificio plures effectus, qui vere poenas civiles involvunt, eidem tribuuntur, de quibus legi potest Decianus in tr. Crim. cap. 41. n. 12. Juxta Agend. Eccl. Pom. d. l. Consistorium contra contemptores Excommunicationis brachium seculare invocat, ut hujus auctoritate hi humanæ & divinæ ordinationis contemptores carcere coërceantur, & hac ratione præfractus & contumax eorum animus infringatur & emendetur. Quia ubi nec hoc modo corrigi possint, acriori utendum

dum medicina, & vel cum vel sine pœna corporali è provincia certove loco relegandi sunt vom Kirchen: *Agend all. l. Carpz. L. 2. def. 294. Schilt. Inst. Jur. Can. L. 2. tit. 3. §. 15.* utut hæc Philosophia juris displiceat *Tirio im geistlichen Recht L. 3. P. 7 §. 19.* utpote qui plerumque plus legibus sapit. Postquam satis de pœna spirituali actum est, nunc de pœnis, quæ dignitatem famamque lædunt, agemus, & postea ad eas, quæ bona atque fortunas & corpus spectant, transibimus. Ad pœnas quæ famam & dignitatem respiciunt 1.) referimus exilium & expulsionem, seu relegationem ex urbe ac provincia, quâ Imperatores hæreticos multasse constat ex *L. 5. & 8. §. 4. C. de Hæret. & ex L. 13. 19. 30. 31. 32. 34. 52. & 54. Cod. Theod. tit. de Hæret.* etsi non omnes neque semper *L. 10. C. Th. tit. de Hæret.* Hinc prohibitum quoque est, Hæreticum in civitatem recipere. *L. 2. & 4. C. de Hæret.* Quin exilio multantur, qui de fide tantum disputarunt *L. 2. C. de Summa Trin. L. Mathematicus C. de Episcop. aud. Quod si jus modernum spectemus, illud sumendum erit ex art. 7. §. 2. Instr. Pac. Osnebr.* ubi sequens legitur clausula adjecta. *Sed præter Religiones supra nominatas nulla alia in sacro Imperio Romano recipiatur vel toleretur.* Quis hujus clausulæ sensus sit inter Doctores juris publici non satis constat. Vulgo eum sic efferunt, Statum Imperii Germanici non posse in suo territorio recipere aut tolerare Religionem, quæ à tribus in Germania receptis fundamentaliter dissidet, & inde novam Sectam facit. Sed *Dominus Thomastus ad Monzamb. p. m. 255.* ait hanc clausulam ejusque communem expositionem studio Cleri stabilitam, cæterum Juri Naturæ, primis Christianismi principiis, & omnibus bonæ interpretationis regulis repugnare & reclamare, ex quibus ultro fluit, hanc clausulam veluti irrationalem, non esse observandam. Non est, ut nunc litem faciamus nostram, an Instrumentum Pacis Westph. saltem interpretationem authenticam, quo inclinare videtur *Mev. P. 1. Dec. 67.* an etiam doctrinalem, quod contra defendit *Rhet. in jur. publ. L. 1. tit. 1. §. 20. §. 2.* admittat. Hoc certe in ipsa pace severe ac rigore

rosē prohibetur, ne quis contrarias assertions inde deducat, aut claras, vel impugnet, vel dubias reddat. Sed videndum est, an criminatio, quā Thomafius clausulam istam onerat, aliquid veri habeat? Primum dicit, eam juri naturæ adversari, quod vero ipsi prius probandum erat, sed nec unico argumento præstitit. Nobis certa Novatoris nota est, à claris legis verbis ad generalia justī ac injustī principia provocare, quæ plerumque novit in varias mutare formas. Quin inolitum plane malum est, cum lex scripta novaturientes destituat, hos nova vel pessima dogmata fūco æquitatis naturalis adornare. Nobis quidem illa clausula ejusque communis expositio juri communi apprime conveniens videtur. Licet enim concedamus, si Religio tranquillitatem publicam & civilem non turbet, ejus affectas ex mero jure naturæ posse recipi & tolerari, tamen non mox idem est necessarium, sed æque licitum erit, non recipere nec tolerare. Itaque cum Imperator & Status Imperii ad conservandam publicam Reipubl. Germ. tranquillitatem mutua conventionē legem fundamentalem fecerint, vi cujus præter tres Religionēs alia ab his fundamentaliter distincta secta non recipiatur, nec toleretur, ideo omnino juri naturæ convenit, hanc publicam conventionem & legem fundamentalem sancte servari, cum non magis in Ecclesiasticis quam secularibus Princeps præsentem Reipubl. Status destruere non possit, cui tuendo non evertendo est datus, quod juris gentium esse ait *Coccejus in jure publ.* Porro 2.) clausulam principii Christianismi repugnare asserit. Verum licet mansuetudo christiana hæreticos igne non mox excindat, scripturæ sacræ tamen non adversatur, sed magis consonum est, eos à cætu fidelium abscindere, indeque ejicere, ne in vera doctrina persistentes à perversa secta seducantur, animisque subditorum in diversa distrahtis, ipsi Reipubl. pernicies attrahatur. Quin ipse *Thomafius im Fürsten-Recht pos. 19.* concedit, Principi licere, ubi subditis suis hoc prodesse videt, hæreticis imponere emigrandi necessitatem. Quod si hoc verum sit,

fit, quomodo clausula ista principiis christianismi repugnare potest. Demum 3.) existimat, communem dispositionem regulis bonæ interpretationis adversam esse. Sed Lytæ & Prolytæ norunt, interpretis officium cessare, ubi verba legis sunt manifesta. *Qui sine cavillatione verba Pacis Osnabr. in se plana & perspicua considerat, ille agnosceret, ea alium sensum non ferre, ac vulgo Doctores Juris publici efferunt. Atque quo constet, quid æra lupinis distent? ponere hic placet verba Job. Wolffg. Textoris in jur. publ. tit. n. 293. ibi: De eo non est dubitandum, quin religiones omnes, quæ christianum nomen habent, præter Catholicam, Evangelicam & reformatam legibus improbentur, & extra pacem publicam constitutæ sint. Et n. 326. ait: Consequenter Dominis Territorialibus non esse permittum, religiones alias tolerare. Equidem Titius adhuc aliter communem intellectum clausulæ invertere & subruere conatus est, existimans, Status Imperii in suis territoriis aliam præter tres receptas tolerare aut recipere posse, si specialia pacta cum subditis non obstant, quasi necessitas tolerandi solum non sit sancita, non vero jus tolerandi sublatum in jur. priv. L. 9. c. 15. §. 29. & Spec. jur. publ. L. 3. c. 1. §. 25. Sed hæc mere cerebrina expositio à mente & verbis d. clausulæ prorsus aberrans. Nam necessitas recipiendi ne quidem ad tres Religiones pertinet. Qui enim anno 1624. in possessione exercitii religionis non fuere, illos Dominus Territorialis in sua provincia necessario tolerare & recipere non debet, sed illis necessitatem emigrandi imponere potest. Instr. Pac. art. 5. §. 30. Unde indubium est, Statum Lutheranum Catholicos cum sua Religione in suum territorium recipere non teneri. Attamen aliis Religionibus præter tres in J. P. O. nominatas negatur, quod qua tres concessum est, ac hoc quidem est receptio vel tolerantia alius Religionis præter tres receptas: Verum quando in Instr. Pacis Osnabr. dicitur: præter tres Religiones aliam recipi & tolerari non debere, tum juxta interpretationem Authoris *Medit. ad Instr. Pac. art. 7. §. 2.* verba clausulæ accipienda sunt, de publico Religio-*

nis

nis exercitio, nec vero simul privata singulorum tolerantia prohibetur, cui adstipulantur *Bobmer, in addit. ad Schilteri Inst. Jur. Can. L. 1. tit. 19. §. 9. & in Diss. pralim. in jus Eccl. §. 38. Tom. II. Stryck. in tr. de caut. Testam. cap. 3. §. 6. & praxis moderna responderet.* Quam interpretationem etsi sequimur, tamen nobis hoc extra dubium est, Principem vi superioritatis territorialis nec singulos tolerare vel recipere debere, sed ubi inveniuntur, iis necessitatem emigrandi imponere posse. Deinceps quod Principi licet, non mox iudici permissum est. Hinc ubi ex lege publica Hæretici convicti & damnati est provincia relegandi sunt, uti sancitum est jure communi, seu supra dictum est, nec minus in *Ord. Eccl. Pom. fol. 101.* comprehensum videtur, ibi: *Es soll nicht mand etwas Neues in der Lehre hervorbringen/ und da er das thätte / das alsdann / wann er irrig befunden / und auf vorhergehens de Ermahnung von seiner Meynung nicht weichen / sondern in seinem Vornehmen halsstarrig beharren will/ des Landes unnachlässig solle verwiesen/ und darin zu keinen Zeiten gestattet oder geduldet werden / tum iudex legem scriptam, etsi dura sibi videtur, simpliciter sequi debet.* Præterea ex præcedente fluens & in hæreticos constituta pœna est 2. *quod prohibeantur conventus instituere L. 2. c. de Summ. Trin. L. 5. §. 3. C. de Heret. Nov. 37.* (qui legibus Imperatorum passim infausti & damnati nefarii cætus, funesta conventicula, illicitæ & profanæ coitiones, item conciliabula, &c. appellantur *l. 5. 7. 10. 34. &c. C. Th. de Her.*) idque tam privatis quam publicis locis, tam nocte quam die *L. 3. §. 8. §. 3. C. de Her. l. 9. 12. 16. 30. 36. C. Th. eod.* loca quoque seu fundi domusque, in quibus cætus vel conventus ritusque hæreticorum habiti, Domino sciente, vel confiscata *l. 8. §. 3. C. de Her. L. conventicula C. de Ep. & Cl. l. 3. 4. 8. 12. 21. 30. &c. C. Theod. de Her. vel Ecclesiis & Clericis vindicata. L. 65. C. Theod. de Her.* Atque hodieque hæreticis non solum interdictum conventus habere, sed nec Principibus est licitum, hoc ipsis concedere, quia sic publicum religionis exercitium hæreticis indulgent, & tolerant diversam à tribus
Reli-

Religionibus sectam, quod tamen per Instr. Pac. Osnabr. art. 7, §. 2. Principi in Germania non licet. Porro 3.) hæretico infamia irrogata est, l. 1. in fin. C. de Summ. Trin. auth. Gazaros C. de Her. l. 7. §. 4. C. Theod. de Her. quod Coccejus tum admittit, ubi crimen, quod hæresi cohæret, est famosum in *Disf. de jur. circa Her.* §. 31. quæ sententia benignior quidem, sed cum auth. Gazaros C. de Her. non adeo convenit. Ex pœna infamiæ nunc sequitur 4.) quod jure civili graviores hæretici in omni casu & inter quaslibet personas à dicendo testimonio arcendi videantur, leviores autem possint inter ipsos testificari, non contra orthodoxos, hi quoq; in Testamentis & Contractibus testes esse possunt l. 21. quoniam C. de Her. Nov. 45. Jure Canonico quoque hæretico contra orthodoxum abrogatur omnis fides C. I. X. de Heret. Sed hoc non pertinet ad tres Religiones in Germania in Instr. Pacis approbatas, diversitas Religionis in se non minuit fidem juridicam, nisi aliunde oriatur ejus deminutio, veluti à præsumptione odii. Vid. *Bobmer. in Jur. Eccl. tit. de Test.* Porro quoque 5.) Hæreticus iudex esse nequit, & si forte sit, sententia ab eo lata est ipso jure nulla auth. *credentes C. de Her. c. 13. §. credentes X. de Heret. nec 6.) advocatus l. fin. C. de post. l. 15. C. de Ep. Aud. Nov. 144. C. 2. Cap. 13. §. credentes X. de Her. quod æq; ad tres Religiones non spectare docet Bobmer. in Jur. Eccl. tit. de postul. §. 7. sed saltem ad sectas, quæ ab iis diversæ sunt, Stryck. in U. M. ff. tit. de postul. §. 7. à quo diversus est Bobmerus all. l. neque 7.) Notarii officio fungi possunt, & instrumentum, ab eo factum, est nullum all. *Auth. credentes*, sed hoc quoque ad tres Religiones receptas trahi nequit. Neq; 8.) Patrinus in Baptismo esse potest, num vero excludendi sunt diversæ Religionis in Imperio Romano approbatæ addicti à munere susceptoris. vid. *Bobmer. in Jur. Eccl. tit. de Baptismo, §. 4. add. Stryck. ad Brunn. L. II. C. I. m. 2. §. II.* Denique 9.) generatim hæreticus nullum officium publicum gerere potest, sed potius omnibus dignitatibus tam secularibus quam Ecclesiasticis privandus, etiamsi esset Papa c. 6. *Disf. 40. l. 3. §. 2. C. de Summ. Trin.* Atque hoc in Clerico non solum obtinet, si prorsus novam sectam amplectatur, sed quoque ubi so-*

E

lum

lum à suo cætu deficit, & ad aliam ex tribus Religionibus transit, v. gr. si quis è Lutheranis cœperit docere dogmata Catholicorum aut Reformatorum, quia eo approbatio trium Religionum trahi nequit. Porius *Thomasius im Fürsten-Recht* *pos. 12.* rationi conveniens habet, Clericum, si alia dogmata doceat, ac in Ecclesia, à quâ receptus est, hætenus approbata, facto hoc se officio sacro in illa Ecclesia indignum reddere, quia Ecclesia Pastorem hac lege tacite vocat, ut ejusmodi doctrinam doceat, quæ ipsa sequitur. *Pom. Kirchen-Ordn. fol. 78. fac. a.* ibi: *von Keßern/* neque tamen hoc privato Ecclesiæ ausu, sed auctoritate summi Magistratus, vel Dicasterii Ecclesiastici, vi delegatæ potestatis, prævia causæ cognitione fieri debet. *Qvin* generatim recte dicitur, ex generali tolerantia trium Religionum minime sequi, quod Dominus Lutheranus Catholicos necessario ad honores & munera provehere ac admittere debeat, & vice versa, hæc enim salvis fundamentalibus conventionibus ipsis recte negantur. *Tit. in jur. publ. L. 3. c. 2. §. 31.* Quibus convenienter anno 1663, in *der Regiments-Verfassung* *denen Herren Land-Ständen* extrajudicialiter provisum est, ut nemo ad Illustre Regiminis vel aliud Collegium promoveri debeat, nisi Aug. Conf. Ord. Eccl. & Conf. Pom. de anno 1593, addictus. Vid. *Disf. Jac. Henr. Balthas. de Zelo Pom. adversus Reform.*

12. §. 16. In Assesorem Camerae neminem assumi posse, nisi, qui uni ex tribus Religionibus addictus est, constat ex *art. 5. §. 53. Instr. Pacis Westph.* Denique 10.) Hæreticus quoque amittit jus Patronatus *auth. Gazaros C. de Her. c. 10. de Hæret.* Cæterum vero, quia tres Religiones in Imperio approbatæ sunt, hinc non raro contingit, ut Patronus diversæ Religionis quidem ab Ecclesia patronata sit, nec tamen possit alium vocare Pastorem, quam illi Religioni addictum, cui Ecclesia. *Qvin* ubi Patronus Lutheranus mutat Religionem & ad Pontificiam transit, licet non amittat Jus Patronatus, ceu *Consist. Gryph.* noviter in hanc concessit sententiam, tamen Ecclesiæ suæ doctrinæ Pastorem præsentare debet. Vid. *Bohmer. in jur. Eccl. tit. de Jure Patronatus, §. 68. & 69.* Ultimo & 11.) sepultura quoque hæreticis denegatur, non quidem Jure Civili, quo omnes

mnes hæretici, etiam Manichæi sepeliendi sunt. *L. 9. c. de Her. sed jure Canonico, c. 8. 13. §. credentes X. de Her. c. 12. X. de Sep. c. 2. de Her. in 6to*, ex cujus rigore ille quoque, qui hæreticum sepulturæ committit, hoc facto excommunicatur, quoad manibus suis sepultum exemerit & alio projecerit *c. 2. de Her. in 6to*, quin cæmeterium reconciliandum, & quasi de novo consecrandum *c. 7. X. de Her.* qualia nec in extrema barbarie audita esse ait *Coccej. all. Disf. de jur. circa Heret.* Verum etsi in *l. 9. C. de Heret. impium & inhumanum merito habetur, hæretico omnem denegare sepulturam, tamen ne hæreseos publice condemnati in Ecclesia fidelium, ceremoniis solitis, condi debeant, praxis inter protestantes non inique servat. Hinc Sociniani sine ullis ceremoniis extra cæmeteria publica sepeliuntur, si forte alicubi degant & moriantur. Carpz. P. 2. D. 282. §. 397. Einck. de Jure Sepult. concl. 13. Horn. ad Inst. Jur. Can. Schilt. L. 2. tit. 14. §. 7.* Hoc autem ad tres Religiones, in Germania receptas, non pertinere, evidenter sancitum est. *Art. 5. §. 35. Pac. Osnabr. vid. Bohmer. in Jur. Eccl. tit. de Sepult. §. 45.* Attamen quia Pontificii legem fundamentalem hac in re transmigrant & violant, nec ex principiis suæ Religionis Protestantibus honestam sepulturam concedunt, scilicet ne loca religiosa profanentur; hinc quidam existimant, idem Pontificiis à Protestantibus jure retorsionis recte negari cum hoc moderamine, ut istis sine ceremoniis consuetis prope muros cæmeterii terræ tradantur, quod displicet *Titio in jure publ. l. 3. c. 2. §. 32.* dicenti, Jus retorsionis contra subditos Pontificiorum locum non habere, quia unius Religionis consortes corpus morale non constituunt, eo sensu, ut unius delictum reliquis imputetur. Sed omnes Pontificii, qui vere tales sunt, nefas habent, Lutheranum in locis religiosis Pontificiorum sepeliri, hinc cum omnium idem sit crimen, adversus omnes jus retorsionis sub moderamine adducto exerceri posse videtur. Deinceps pax Osnabrugensis est mutua conventio inter Statum Imperii tribus Religionibus addictos, à qua dum Pontificii in hoc puncto resiliunt, nec Protestantes amplius ea teneri possunt, sed ipsis licebit in sua provincia statuere, ne isti

14. Pontificii consvetis solennibus in nostris locis religiosis se-
 peliantur. Sed eundem est ad pœnas, quæ fortunas & bona
 hæreticorum spectant, inter quas gravissima est *confiscatio om-
 nium bonorum*. Etenim juxta *Ausb. Gazaros C. de Heret. cap. 13. X. de Her. cap. 19. eod. in lico* omnia hæreticorum bona veluti
 caduca à die promulgatæ super hoc crimine sententiæ ipso
 jure fisco deferuntur, adeo, ut si hæreticus ante sententiam
 decefferit, nil minus post mortem ejus ad confiscationem, se-
 cuta sententia condemnatoria, procedatur *Decianus tr. Crim. L.V. c. 43.* ubi late de hac pœna confiscationis bonorum hæ-
 reticorum agit. Sed num hæc legum & Canonum feve-
 ritas usu apud Protestantes obtinet? Multi in ea sunt hære-
 si, confiscationem bonorum hodie in toto orbe christia-
 no, excepto crimine læsæ Majestatis, sublatam esse propter
Nov. 134. Cap. fin. auth. bona damnatorum C. de bonis proscr. art. 218. Ord. Crim. Brunn. ad all. Ausb. Ant. Matthæi de Crim. p. 767. quorum o-
 pinio tamen accipienda est, si damnatus ad mortem relinquit
 vel ascendentes, descendentes, aut collaterales, ad tertium gra-
 dum, vid. *de Collateralibus Pagenstecher in sc. man. 3. tit. de bon. dam. p. m. 371.* &c. his non relictis Fiscum juxta Justinianeam jus
 adhuc bona sibi vindicare posse tradit. *Stryck. in U. M. ff. de bon. damn.* Alii vero existimant, per Justinianum, publicationes
 non esse sublatas, quoad ea delicta, quibus expressa lege con-
 fiscationis pœna posita erat. *Mev. ad Jus Lubec. L. 1. tit. 2. art. 3. Lauterb. de Jure Fisci, c. 3. §. 7.* quod hi etiam probare volunt
art. 218. Ord. Crim. ib: Außerhalb des Lasters der beleidigten Majes-
 stät, oder sonst in andern Fällen/ so der Ubelthäter Leib und Gut nicht
 verwürckt/ vom Leben und Tode gestraffet it. Sed circa lectionem
 & intellectum hujus loci mirum in modum variant Interpre-
 res. *B. Stryck. in U. M. ff. all. tit. verba,* ab aufferhalb usque ad
 verwürckt parenthesi includenda contendit, quo facto, hunc
 sensum ponit, Confiscationem bonorum esse sublatam, ex-
 cepto crimine læsæ Majestatis, & aliis criminibus, quibus
 lege vel statuto speciatim amissio vitæ & bonorum est ir-
 rogata, Alii vero, particulam oder tollendam esse, putant.
Carpz. pr. cr. qv. 135. n. 3. Richt. in ausb. navigia C. de furt. n. 32.
 Alii

Alii adhuc, pro nicht/legunt mit. Nostra quidem sententia est, in *art. 218. Ord. Crim.*: Imperatorem sequi voluisse jus Justinianum, quocum omnes publicationes bonorum, nisi in crimine læsæ Majestatis, uti quidem opinamur, sublata sunt, sic idem esse juxta *Const. Crim. Caroli Vti*. Vid. *Kresf. in Comm. Crim. all. art. 218.* Verum huic nostræ sententiæ obstare videtur, tam quod jure Justiniano excipiatur Crimen læsæ Majestatis, quale vulgo dicitur hæresis, non quidem humanæ sed divinæ, quam maxime, quia *Auth. Gazaros Cod. de Her.* diserte confiscatio ad Hæresin, veluti Crimen læsæ Majestatis divinæ producitur. Verum jure Justiniano hæresin Confiscatio non sequitur, authentica enim *Gazaros* continet legem Imperatoris Friderici II, qui Imperator Germanus est, & diu post Justinianum vixit. Sin quis objiciat: hoc magis eam esse servandam, tum advertendum est, Fridericum II, illam constitutionem anno 1219, quo ab Honorio Romæ est coronatus, in favorem Romanæ sedis edidisse *Panciroll. in thes. var. lect. L. 2. cap. 178. per tot.* à Papa sub prætextu, Hæresin esse crimen læsæ Majestatis divinæ, & inde gravius scelus esse, æternam quam temporalem offendere majestatem, delusum. Sed quis non videt ineptitudinem rationis & ejus applicationis. Etenim per omnia peccata offendimus æternam majestatem divinam, ergo ob quævis delicta ex Pontificis principio confiscatio debet obtinere. Sicut vero Protestantes ineptas & falsas hypotheses Pontificum pro jure & veritatibus nunquam recepere, sed potius, facta Reformatione, in universum istas damnarunt, ideo nec *authentica Gazaros C. de Her.* confiscationem bonorum ex vana ratione Hæreticis irrogans usu inter Protestantes obtinere potest, eo minus, cum jus Justinianum solum excipiens crimen læsæ Majestatis per *Ord. Crim. Caroli V. art. 218.* veluti recentiore imperii legem confirmatum sit, unde *Kresf.* recte ad *art. 218. §. 3. not. 1. in fin.* scribit, ibi *n. 2.* Sistitur nobis crimen hæresis, quod in hac ordinat [*nempe Caroli Vti*] omissum, ut & *praxis nostra confiscationem omisit.* Sequuntur adhuc aliæ poenæ 15. hæreticorum, bona respicientes, quæ tamen juxta *Coccej. Dis. de jure circa Her. §. 27.* solum pertinent ad eos, quibus aliud

delictum commixtum est, [scil. qui vel seditiose & turbulenter se gerunt, vel alias mala libidine adducti, aut per contumaciam resistunt; Tales Hæretici 2.) non fruuntur privilegiis istis, quæ intuitu Religionis concessa sunt. *L. 1. C. de Her. ibi Barbosa in collectan.* qualia sunt omnia privilegia piarum causarum, uti quando in testamentis ad pias causas solemnia testamenti remittuntur *c. 4. X. de Testam.* in legatis ad pias causas Falcidiæ ratio non habetur *Nov. 13. c. 12.* in donationibus, quæ piæ causæ factæ non indigent insinuatione, etsi 500. solidos excedunt. *l. 36. §. 1. C. de don. Fab. Lib. 8. tit. 3. d. 12. Disf. Carpz. P. 2. L. 12. D. 13.* Hæc & alia multa privilegia piis causis indulta ad hæreticos non spectant, quia in his cessat ratio legis vel privilegii, scil. favor Religionis, *Brumm. ad L. 1. C. de Her.* Atq; hoc 3.) productum est ad privilegium dotis & tacitæ hypothecæ, quod Hæreticæ mulieri auferitur *auth. item C. de Her. Nov. 109. C. 1.* quod alii ultra extendunt, & foeminis hæreticis Scii 17. Velleji beneficium denegant *Barb. ad all. auth.* præterea Hæretici excluduntur ab omni etiam successione parentum tam paterna quam materna, sive liberi soli sive una Parentes hæresi laborent, orthodoxi vero succedunt parentibus hæreticis *l. 4. §. 6. l. 19. C. de Her.* etsi jure canonico tam orthodoxi quam heterodoxi liberi à parentum hæreditate arcentur *cap. vergentes X. de Hæresi;* iterum stolide ducto argumento à criminæ læsæ Majestatis ad hæresin, unde etsi cum jure Canonico *auth. Gazaros C. de Hæres.* convenire videtur, tamen ob supra adductas rationes illud Pontificium jus, quod tyrannidem sapit, inter Protestantes usu non observatur. Quin plane dicendum videtur, nec hæreticos liberos jure Justiniane novissimo à successione parentum excludi, quia in *Nov. 115.* Heterodoxia inter justas exhæredandi causas ponitur, jam vero rationis est, ut, qui exhæredari possit, etiam ab intestato succedere valeat. Verum, dantur inter exhæredationis causas quædam, ob quas exhæredari posse quis dicitur, quamvis, ea non facta, succedere nequeat, quales primum omnes, quæ parentes impediunt, quo minus filium ingratum exhæredare possint, deinceps singulariter in hæresi idem est

statu

statutum, uti apparet ex *Nov. 115. c. 3. §. 14.* Sed *Titius in jur. priv. c. 1. §. 18.* existimat, ipsam sanctionem Justinianeam, qua hæretici liberi à successione excluduntur, juri divino repugnare. Sed periculosum est contra expressam juris auctoritatem jus divinum prætexere, cum pro lege militat justitiæ præsumptio, donec aliud evidenter probatum est, quod probandum omisit Titius. Hoc in confesso est, quod non liceat leges istas ad eos, qui uni ex tribus receptis Religionibus adscripti sunt, applicare; hinc filius Lutheranus ad Pontificiorum castra transfuga, ideo à parentum hæreditate excludi nequit, sed cum orthodoxis pariter succedit, uti observat Camera Imp. teste *Stryck. de caut. test. c. 19. §. 38.* Porro hæretici prohibentur hæredes institui, & quicquam ex Testamento capere, adeo, ut nec paterna institutio liberis prosit *l. 4. §. 5. C. de Her. Nov. 144. c. 1.* quod æque juri divino adversari statuit. *Titius in jur. priv. L. 7. c. 4. §. 6.* Sane, quando Doctores ajunt: Judæo legari posse non hæretico *Curpx. Lib. 3. c. 3. d. 30.* hoc solida destituitur ratione & merito *Brunnemanno ad L. 1. C. de Judæis absurdum est, Judæis & infidelibus magis favere quam hæreticis, etiam falso pro talibus habitis.* Sed invenimus in hac opinione vestigia sententiæ, ex qua Hæreticus Ethnicis & Judæo pejor est *Irenæus Lib. 2. adversus Her. c. 9. & L. 6. de Her.* quæ tamen correctior in *L. 66. C. Tb. de Her.* reperitur, in qua Hæreticis nomen Christianorum negatur. Præterea Hæretici Testamentum facere nequeunt *l. 4. 5. 7. & aurb. 19. credentes C. de Her.* quas leges veluti papales non servandas esse, statuit, *Titius in jur. priv. L. 7. cap. 3. §. 12.* Sed per merum dictum Titii leges scriptæ abrogari nequeunt. Interim *Stryck. in tr. de caut. Test. c. 3. §. 61.* æque existimat, Evangelicos rigorem hujus juris non recepisse, hoc addito argumento, aut Hæreticus in civium numerum est receptus, aut non, si prius, ex jure adeptæ civitatis, si hoc, jure peregrinorum Testamentum facere potest. *Aurb. omnes peregrini C. comm. succ. ubi Fridericus omnibus peregrinis jus civitatis indulgisse dicitur.* Verum, cur Evangelici hunc rigorem minus recepere, & magis istum, quo liberi hæretici ab hæreditate parentum jure naturæ quodammodo sibi debita excluduntur? quod *Stryck. de caut. Test. c. 19. §. 38.* non obscure probat, scribens, ad hoc, ut filius à successione excludatur, hodie requiritur, eum assumplisse Religionem, in Imperio reprobam. Deinceps Hæreticus in civitatem recipi non debet. *L. 2. 4. C. de Her.* Sin receptus, hoc factum intelligi potest, salvis cæteris legibus in hæreticos sancitis. Etenim sub Imperatoribus quoque hæretici tolerabantur, nec enim omnes nec semper expellebantur, & tamen, qui tolerabantur, Testamenti factione carebant, sanctionibus, adversus se latis illigati. Altera *Stryckii* ratio, à peregrinis ad hæreticos translata, prorsus inutilis est. Ne enim dicamus, authenticam illam à multis non de peregrinis, sed peregrinantibus, seu de peregrinis extra patriam domicilii non juris accipi, hoc unum adduxisse satis erit,

erit, nempe Fridericum II. qui Author est *auth. omnes C. Comm. succ.* & in ea peregrinis jus civitatis dedisse putatur, itidem in *auth. credentes*, item *Gazaros C. de Her.* Hæreticis Testamenti factionem denegasse, unde sententia Stryckii non debet non concidere. Denique instar pœnæ statutum est, quod mater filiam hæreticam dotare non debeat, & vicissim mater hæretica filiam orthodoxam dotare debeat, quod tamen ad tres receptas Religiones non pertinere docet Dominus Collega meus & Prof. Jur. *Helwigius in Disf. de eo, quod justum circa dotem estimatam, c. 2. n. 50.* Plures pœnas enumerare liceret, nisi *Disf.* jam nimis excrevisset, legi interim potest. *Decianus L. V. c. 43. &c.* Hoc adhuc observandum est, illa dogmata, quæ ex pravo & pessimo Pontificiorum principio: *Hæretico non esse servandam fidem; Decianus L. V. c. 20. n. 55.* fluunt, damnanda esse, quo pertinet, quando asserunt, *Hæretici debitores librari, etiam illum, qui depositum ab Hæretico accepit, ab ejus restitutione liberatum esse, item, si Dominus sit hæreticus, tum Vasallum non teneri juramentum fidelitatis præstare, & si præstiterit, non teneri servare, & fidelem esse.* *Decian. tr. Crim. L. V. cap. 43. n. 25.* item, *si Rex Hæreticus condemnatus, regnum successoris esse dandum.* *Decian. d. l. n. 28.* qualia, & quæ in prima juris naturalis principia impingunt, merito quivis rejicit.

22. Denique nobis properandum est ad pœnas corporales, quas justissimas ob causas Hæreticis infligi, late docere voluit. *Decianus in tr. Crim. Lib. V. cap. 42. n. 1. &c.* Quin Catholicis feze omnes pro articulo fidei credunt, Hæreticos capitali pœna afficiendos esse. *Bellarmin. L. 3. de Laicis, c. 21. Juli Clar. 520. c. sent. §. heresis n. 7.* & neque ab his leges abire videntur *L. Arriani, C. de Heret.* ubi Imperatores, Theodosius & Valentinianus, rescribunt, hæreticos civitate pellendos, & ultimo supplicio tradendos, quoniam bis, uti inquirunt, *nihil loci relinquendum est, in quo ipsi Elementis etiam fiat injuria*, sic etiam in *L. 8. §. ult. C. de Her.* dicitur, quod ultimo supplicio coerceantur, qui illicita docere tentaverint; add. *L. 2. C. Ne sacr. Bapt. reit.* in quibus legibus Papiſmum legum Romanarum contineri, sunt, qui volunt. Quin Pontificii in hæreticos quosvis ignis pœna seviunt, moti *Reg. IV. cap. XXIV. Es. cap. L. in fin. Job. XV. Matth. III. & Luc. III.* quæ pœna jure Canonico non est expressa, quia Canones pœnas capitales & sanguinis non irrogant, sed per brachium seculari exercent *c. pen. X. de Her. c. 10. in 6to*, atque adeo tradiderunt igne comburendos; sed ex communi usu obtinet. *Coccej. Disf. de jur. circa Heret. §. 34. Decianus Lbi. V. cap. 42. n. 4.* Præterea pœna criminis læsæ Majestatis in eos exercetur, unde Pontificii multa tyrannica principia eliciunt & probant, veluti, quod filii hæreticorum sint infames *arg. l. quisquis §. ad l. Jul. Maj. c. 45. n. 8.* indeque perdant omnia beneficia Ecclesiastica, si quæ habent, & omnem dignitatem Ecclesiasticam *c. 2. de Her. in 6to* non possint succedere ex Testamento, aut ab intestato cæteris con-

sanguini-

sanguineis vel etiam extraneis, subinde inepte arguendo à crimine læsæ Majestatis ad Hæresin. Hinc quoque est, quod post mortem, cognito, quod quis fuerit hæreticus, licet alias crimina mortalitate exstingvantur, contra hæreticum mortuum tamen processus instituat, de cujus forma, Vid. *Decianus c. 57. n. 8.* Summa, ubi mortuus hæreticus declaratur & condemnatur, tum ad instar criminis læsæ Majestatis memoria ejus damnatur, & infamis redditur, bona ejus publicantur, mortuus excommunicatur, in sacro sepultus exhumatur &c. Qui avert nosse exemplum talis processus contra mortuum hæreticum, ille adeat *Decian. l. 5. c. 57. ubi n. 17.* exemplum in mortuum Wicklesum exercitum sistit, & breviter processum ipsamque sententiam condemnatoriam refert. Sed hætenus adducta, quæ plus quam Cyclopicam & extremam sapiunt sèvititiam, merito tam Theologi quam Jcti Evangelici damnant. Neque aliter sentiet quisquam, in quo aliquod pietatis & honestatis est reliquum, vid. *Mylev. in add. ad Ræmel. comm. in A. B. fol. 665.* Quæ nostra in hac re sit sententia, in fin. 23. Cap. I. partim dictum est. Quam repetimus & existimamus, Hæreticum, qua talem, nulla corporali pœna afficiendum esse, quia hic non ex dolo sed ex imbecillitate ingenii errat, & inde verum crimen minime committit, Proinde dominatum in conscientias involvere videtur, errantibus non tam per leges coactivas & pœnales errorem eximere, sed eos prorsus igne & medio tollere velle. Quin qui ejusmodi principia fovent, & exquisitissimis atrocissimisque suppliciis in dissentientes sæviendum esse volunt, sic vicissim illos absolovere debent, qui ipsos eadem ratione persequuntur. Sin quis objiciat, illos pessime facere, quia veræ Religionis cultores injustissime pœnis excruciant, iidem tamen suam Religionem veram bonamque, & illorum, quos persequuntur, falsam, hæreticam & erroneam reputabunt. Itaque ultimum, quod ejusmodi erroribus imponere liceat, erit, ut iis abitus è provincia imperetur, quo sic tranquillitas Ecclesiæ sine turbis sit, & omnis seductionis metus amoveatur, quod præmunitionis adversus propagationem potius, quam supplicii rationem habet, *Hub. de Jur. Civ. l. 1. c. 3. §. 60. vid. Cocc. Dis. de jur. circa Hæret. §. 40. & 41.* Verum dicta hætenus maxime accepta volumus de illis, qui bona mente pravas & hæreticas sententias animo tenent, & de iis ad alios non adeo seducendi eos quam ab ipsis informandi causa loquuntur. Etenim qui falsa & doctrinæ publicæ recepta adversa dogmata pravo affectu pertinaciter defendunt, & contra prohibitionem Principis in vulgus spargunt, aliosque in suam sectam pertrahere moluntur, hi arbitrarie recte puniuntur, neque tamen mox corporali, sed carcere, multa, aliave proportionata pœna, & si tamen se corrigi non patiantur, sed doctrinas suas falsas propalare pergant, rectissime hi è provincia ejiciuntur. Denique si hæretici turbones sunt, & sub prætextu Religionis seditiose Republicam & Ecclesiam turbant, vel tamen crimina committunt, pœna corporali aut etiam capitali digna, nemo non

ultra concedet, illos justissime tum & non aliter commerita ista pœna plecti. Itaque quando Carolus V. edicto anno 1529. edito, quod in Rescissibus Imperii post Rec. hujus anni existat, dicit: Legibus Cæsareis Anabaptismum sub pœna mortis esse prohibitum, quibus verbis respexit l. 2. C. Ne sanct. Bap. iter. quamquam *Wes. ad dict. tit. Cod.* per supplicium intelligat saltem deportationem, & deinceps, postquam Anabaptistæ sub duce Thoma Mûnkterø magnas in Imperio concitassent turbas, severum illud in Comitibus 1529. Spiræ habitis, decretum promulgatum est, scilicet ut rebaptizantes & rebaptizati utriusque sexus, si per ætatem criminis capaces sint, supplicio ignis, gladii, &c. affici debeant; recte Protestantes huic rigori contradixere, & hanc severam pœnam tum demum locum invenire posse statuerunt, si præter errores dogmaticos ejusmodi externa committerent crimina, quæ talem severam commererentur pœnam. *Horn. ad Schilf.*

24. *Inst. Jur. Eccl. L. 2. tit. 2. §. 31.* Plura addi possent, sed jam ultra scopum proventi cum volo vela contrahimus. Duo sunt hominum genera, qui Ecclesiam & Rempublicam turbare solent, nempe Hæretici & Hæretifices, per ultimos intelligimus, qui arte hæretificandi inclarescere audent, nomen magni Hæreticorum venatoris ut ita loquar, affectantes, errores circa articulos fidei fingunt, ubi non sunt, eoque innocentibus malitiose & temere imputant, studio hos opprimendi persequendique alioque affectu maligno, quorum perverfos mores eleganter depingit *Job. Lassenius* in opusculo, quod *Arcana Politica Atheistica* inscribit, ubi pag. 199. hoc axioma hinc proprium esse dicit: *Si bonum noveris, suis argutis contrarium, en remedium, hæreticum dicito, obtinebis omnia, Religionis magna vis est,* vide subjectam explicationem hujus axiomatis, lectu planè dignam, apud *Lassenium*. Itaque velut Benignissimum Numen Ecclesiam in his terris, non solum ab omni hæretici intemeratam, uti hætenus conservare, sed eandem quocumque ab inquietis & turbulentis hæretificibus liberare.

(1706)

Greifswald, Diss., 1706-25

ULB Halle
005 372 038

3

56

9

1724,1

16
31

DISSERTATIO JURIDICA
DE

PŒNIS HÆ- RETICORUM,

QVAM
PRÆSIDE

D. PHILIPPO BALTHASAR
GERDESIO,

ACAD. GRYPH. PROF. ORDIN. FACULT. JURID. H. T.
DECANO, ET REGII CONSISTORII PER POMER. SVE-
CICAM ET RUGIAM DIRECTORE.

D. Abt

RESPONDENS
CHRISTIANUS ANDREAS LOPER,
JUR. AC PHIL. STUD.
DAB. POM.

PUBLICÆ
IN AUDITORIO MAJORI
AD D. VIII. DEC. ANNI MDCCXXIV.
HORA CONSUVETA IX.
DEO VOLENTE
VENTILENDAM EXHIBET.

167

GYPHISWALDIÆ,
Typis Caroli Höpfneri, Reg. Acad. Typogr.

